

**ЛЕАП СЕОСКИХ
И ПРИГРАДСКИХ
МЕСНИХ ЗАЈЕДНИЦА**

Наслов: ЛОКАЛНИ ЕКОЛОШКИ АКЦИОНИ ПЛАН
СЕОСКИХ И ПРИГРАДСКИХ МЕСНИХ ЗАЈЕДНИЦА
Издавач: Штампарија Рижа
Издање: I
Прелом текста: Владимир Петровић
Технички сарадник: Зорица Милосављевић
Тираж: 80
Штампа: Штампарија Рижа
ИСБН:

СПИСАК АУТОРА

Др Горан Дугалић
Др Григорије Мацан
Мр Иван Мацан
Милош Батало
Зоран Сремчевић
Мирко Коматина
Радослав Голубовић
Маријана Марковић-Здравковић
Ранка Мирковић
Драгана Вуковић
Јасминка Јовановић
Мирјана Продановић
Радојка Савић
Љубомир Јефтовић
Зоран Димитријевић
Драган Јемуовић

Главни координатор ЛЕАП-а
Љиљана Јемуовић

АУТОРИ ПРИЛОГА

Биљана Петровић
Милутин Вукосављевић

Председници месних заједница који су учествовали у изради ЛЕАП-а сеоских Месних заједница

Адрани-Зоран Четровић
 Бапско Поље-Драган Мршовић
 Богутовац-Милорад Јоловић
 Бресник-Радојица Вукосаљевић
 Буковица-Драгослав Сталетић
 Витановац-Петар Радојевић
 Врба-Милорад Шарац
 Гледић-Радич Јоксимовић
 Грдица- Раде Ерац
 Драгосињци- Милован Варевац
 Дракчићи-Милош Весовић
 Жича-Горан Вучинић
 Јарчујак-Јездимир Јовановић
 Каменица-Зоран Јовановић
 Ковачи-Душан Марковић
 Конарево-Милан Анђелковић
 Лађевци-Драган Новичић
 Лазац-Милан Миленковић
 Матарушка Бања-Драган Јанић
 Метикоши-Радивоје Баковић
 Милавчићи-Срећко Вељковић
 Милаковац-Чедо Недељковић
 Милочај-Драган Павловић
 Мрсаћ-Драган Марковић
 Мусина Река-Драган Јоковић
 Обрва-Душан Павловић
 Опланићи-Горан Митровић
 Печеног-Миодраг Анђелковић
 Поповићи-Раде Мартић
 Раваница-Горан Јеленић
 Ратина-Зоран Стевановић
 Рибница-Зоран Миновић
 Самаила-Предраг Лешевић
 Сирча-Младен Басиљевић
 Сибница-Павловић Радован
 Стубал-Драгољуб Пљакић
 Студеница-Младен Матовић
 Тавник-Димитрије Зуцовић
 Трговиште-Љубомир Јеремић
 Цветке-Томислав Мирковић
 Чукојевац-Радослав Крсмановић
 Чибуковац-Бојан Ковачевић
 Шумарице-Сретен Јовановић

САДРЖАЈ

1. Писмо захвалности.....	7
2. Предговор	9
3. Увод	11
4. Природне карактеристике краљевачке котлине	15
5. Реонизација са аспекта пољопривредне производње	17
6. Реонизација сеоских месних заједница на основу природних карактеристика подручја и заступљене структуре пољопривредне производње	21
7. Визија приградских и сеоских месних заједница	22
8. Процена стања	23
9. Пијаће воде	23
10. Отпадне воде	27
11. Отпад у сеоским месним заједницама	30
12. Земљиште	35
13. Саобраћај на територији општине краљево	41
14. Остали витални садржаји јавног стандарда	46
15. Привредни развој општине Краљево базиран на потенцијалима руралног подручја.....	51
16. Концепција развоја села	52
17. Прилог бр. 1	56
18. Прилог бр. 2	60
19. Закључак	63
20. Литература	63

ОПШТИНА КРАЉЕВО

ПРЕДСЕДНИК

ПИСМО ЗАХВАЛНОСТИ

Председник Општине Краљево и Главни координатор Пројекта за израду ЛЕАП-а Краљево се захваљују свима који су учествовали у изради ЛЕАП-а.

Иницијативу за израду ЛЕАП-а је покренула Комисија за заштиту животне средине а руководство локалне власти је у тој идеји препознало могући излаз из свеукупне кризе и подржало његову реализацију.

Захваљујемо се многобројним стручњацима наше општине Краљево, на челу са Стручним координатором и институцијама на територији општине Краљево, који су својим волонтерским радом допринели квалитету и веродостојности овог првог стратешког плана Општине Краљево, у области заштите животне средине.

Велику захвалност дугујемо Агенцији SDC-а, која је кроз Програм MSP -а финансијски помогла израду ЛЕАП-а и омогућила да буде урађен у складу са светски признатом методологијом, што је финансирала опремање Канцеларије ЛЕАП-а потребном техничком опремом чиме је обезбеђено даље праћење имплементације ЛЕАП-а и формирање базе података у области животне средине.

Захваљујемо се становништву општине Краљево, свима који су своје проблеме, визије, идеје и сугестије исказали у бројним анкетама и у директним контактима са Канцеларијом ЛЕАП-а, што нам је служило као драгоцен материјал у изради документа.

Захваљујемо се Регионалном еколошком центру - Канцеларији у Србији и Црној Гори и Управи за заштиту животне средине Републике Србије на подршци у изради ЛЕАП-а Краљево, као и Сталној Конференцији градова и општина Србије.

Овај документ је само први корак ка решавању еколошких проблема општине Краљево, одрживом развоју и стварању квалитетнијих, хуманијих услова живота садашњих и будућих генерација.

Главни координатор
Пројекта израде ЛЕАП-а
Љиљана Јемуовић

Председник Општине Краљево
Др Радослав Јовић

УУ 36000 Краљево, Трг Јована Сарића 1
Телефон/факс: (036) 312-838, 312-842, 312-843, 312-839
www.kraljevo.co.yu - e-mail: sokv@ptt.yu

Предговор

Екологија представља данас најразуђенију савремену науку, која је у поређењу са другим наукама изузетно мултидисциплинарна и интердисциплинарна. Она се бави процесима у биосфери, проучава станишта свих организама, система и њихове међусобне односе.

Међутим, свака група стручњака одређеног профила, развија свој специфични угао посматрања и поседује ограничени дијапазон схватања проблема.

Да би се различити приступи интегрисали, потребно је поједине проблеме мултидисциплинарно обухватити и тако их презентовати. На тај начин се усваја заједничка терминологија и интегрални приступ еколошким проблемима.

Проблем екологије не треба да буде предмет интересовања искључиво стручњака. Еколошке теме треба да буду интерес сваког човека различитог узраста, који треба да стиче знања и развија своју еколошку свест.

Становници из локалних заједница широм света су почели да прихватају нов концепт размишљања о својој будућности. Они су заинтересовани да потраже нов приступ економском развоју заједнице који ће истовремено покушати да заштити њихову животну средину и да им побољша квалитет живота уопште.

Као резултат тога, појавио се концепт **”одрживог развоја”**, који представља складан однос екологије и економије. Током 1992 године **“одрживи развој”** је доживео значајан замаха када су се представници 140 земаља на конференцији Уједињених нација у Рио де Женеиру састали поводом заштите животне средине и развоја и том приликом усвојили **“Агенду 21-акциони план одрживог развоја за 21. век”**. Наша земља је такође потписник овог документа.

Агенда 21 поред осталих одлука подстиче локалне власти у свакој земљи да, у блиској сарадњи са својим грађанима припреме и Локалну Агенду 21.

У оквиру “Локалне Агенде 21” локалне власти би требало да:

- прикупе информације о локалним условима и локалним приоритетима
- да открију праве жеље и потребе својих становника
- сакупе информације које су потребне за одређивање најбољих стратегија, те да спроведу одговарајућу политику, законе и прописе који воде ка одрживом развоју локалне заједнице
- израде **локалне акционе планове одрживог развоја** у сарадњи са својим грађанима.

Одрживим заједницама, по дефиницији, сматрају се оне заједнице које вреднују здраве екосистеме, ефикасно користе ресурсе и активно теже да одрже и унапреде своју локалну економију.

Одржива заједница користи своје ресурсе да одговори на тренутне потребе становништва осигуравајући да довољно ресурса остане на располагању будућим генерацијама.

Одржива заједница покушава да побољша квалитет живота свих својих становника кроз ограничавање отпада, спречавање загађења вода, ваздуха, земљишта и др. и промовише ефикасност развоја локалних ресурса у циљу оживљавања локалне економије.

Око Локалне Агенде мора се створити консензус – заједнички напори наспрам превазиђеног модела супростављених интереса.

Локални еколошки акциони планови – ЛЕАП-и обезбеђују сјајну полазну тачку за изградњу одрживе заједнице. Они помажу да заједница на одговарајући начин размотри и усредсреди пажњу на главне еколошке проблеме који негативно утичу на животну средину, екосистем и људско здравље.

ЛЕАП треба да пренесе већи скуп овлашћења у области бриге о животној средини на локалне власти, као део процеса **одрживог развоја**.

ЛЕАП је тако припремљен да пружа пуну подршку локалним властима у обављању њихових задужења у области животне средине. Конципиран је тако да нуди неколико основних модела активности, који се одвијају по принципу “корак по корак”.

ЛЕАП је, након израде и усвајања документа, “живи” процес, који ће користити локалној заједници да у дужем временском периоду перманентно прати реализацију зацртаних акција.

ЛЕАП је стратешки документ и важан је за правилно и модерно функционисање сваке општине, па и наше, општине Краљево.

Одсек ЛЕАП-а

УВОД

Иницијативу за израду Локалног еколошког акциониг плана (ЛЕАП-а) општине Краљева је покренула Општинка управа општине Краљево, а посао око израде ЛЕАП-а је поверен Одељењу за инспекцијске послове, Одсеку ЛЕАП-а

Израда документа ЛЕАП-а је захтевала разматрање сложене и разноврсне проблематике. Да би се добро интерпретирани сложени еколошки проблеми и нашла адекватна техничка решења било је потребно ангажовати много стручњака различитих профила у својству стручних сарадника. Одмах је уочена различитост еколошких проблема на урбаном и руралном подручју, што је резултирало израдом два документа: Основног документа ЛЕАП-а (који третира проблематику урбаног подручја) и ЛЕАП-а приградских и сеоских месних зајендица.

Обиласком свих институција које се својом делатношћу дотичу проблематике заштите животне средине, извршен је одабир стручњака који су се волонтерски укључили у израду документа, тако да је сваки проблем третиран ЛЕАП-ом обрађен мултидисциплинарним приступом.

Сарадници су разврстани у Стручно-техничке тимове по областима (вода, ваздух, земљиште, бука, отпад, храна, шуме, зеленило, инфраструктура, биодиверзитет, здравље људи, туризам, урбанизам и одрживи развој, економија и одрживи развој, рад општинских инспекцијских органа, тим за контролу популације паса и мачака луталица, информисање и укључивање јавности и тим за сеоске месне заједнице), тако да је на изради ЛЕАП-а учествовало око 90 стручњака различитог профила.

Документ ЛЕАП-а је рађен по методологији РЕЦ-а (Регионалног Еколошког Центра за Источну и Југоисточну Европу), коју је препоручила Управа за заштиту животне средине. Стручни тим РЕЦ-а је одржао семинар о методологији израде ЛЕАП-а једном делу чланова Стручно-техничких тимова.

У складу са методологијом, изабрани су Главни, Стручни, Организациони координатор и координатори Грађанског Форума.

Израда ЛЕАП-а је спроведена преко пет фаза, дефинисаних методологијом израде документа, и то:

1. Дефинисана је визија заједнице до 2015. године, по областима
2. Извршена је процена стања животне средине на територији Општине Краљево
3. Рангирани су проблеми и одређени приоритети
4. Дефинисане су акције којима ће се рангирани проблеми решавати и одређени су носиоци активности
5. Пета фаза је усвајање документа од стране Скупштине Општине Краљево, а потом следи имплементација (спровођење акционог плана и извештавање о реализацији)

Пројекат израде ЛЕАП-а је подржан од стране Програма MSP-а, донаторске Агенције SDC-а, која стимулише израду стратешких планова, па тако и у области заштите и унапређења животне средине. Вредност Пројекта је 100.000 CHF, од тога 50.000 CHF финансира Програм MSP, а осталих 50% је обезбедила локална самоуправа.

Буџет ЛЕАП-а је потрошен у складу са усвојеним Предлогом пројекта, и реализован је кроз 4 фазе:

1. У првој фази је опремљен Одсек ЛЕАП-а намештајем и техничком опремом (за потребе формирања интегралног информационог система са базом података ЛЕАП-а).
2. У другој фази су купљена два апарата за мониторинг квалитета ваздуха и воде (апаратом за воду је иницирано формирање интерне лабораторије ЈКП "Водовод"-а). Апарати су власништво Општинске управе, а дати су на коришћење Машинском факултету и ЈКП "Водовод"-у, под Уговором дефинисаним условима коришћења, тј. параметри који буду измерени овим апаратима ће се сливати у базу података Одсека ЛЕАП-а.

3. У трећој фази су финансиране акције које ће допринети видљивом и одрживом побољшању у простору наше општине, као што је израда Елабората о попису загађивача на територији комплетног слива реке Рибнице и финансирање радова на реконструкцији зелених површина у оквиру Пројакта реконструкције Главног градског парка, у сарадњи са Дирекцијом за планирање и изградњу “Краљево” - Краљево.
4. У четвртој фази један део буџета је потрошен делом за потребе информисања јавности, штампања лифлета, постера, канцеларијског материјала са логоом, за постављање билбордова, за израду и емитовање спота на ТВ-у и сл. Други део буџета четврте фазе је намењен штампању преднацрта – нацрта и финалног документа ЛЕАП-а.

Активности око управљања Пројектом израде ЛЕАП-а и редовно извештавање донатора о напредовању пројекта, координирање радом Стручно-техничких тимова и техничка обрада приспелог материјала, као и израда самог документа се обављала у новоформираном Одсеку ЛЕАП-а.

Методологија израде документа предвиђа учешће широке јавности кроз све фазе израде и имплементације ЛЕАП-а. Учесће свих сектора локалне заједнице у раду на изради и имплементацији ЛЕАП-а је од пресудног значаја за његову примену. Током израде ЛЕАП-а јавност је била укључена тако што је Одсек ЛЕАП-а спровео низ анкета на градском и сеоском подручју (Упитницима за председнике сеоских месних заједница), низом чланака у Ибарским новостима, преко билбордова, лифлета, постера ЛЕАП-а, гостовања у ТВ емисијама, активирањем Зеленог телефона, промовисањем ЛЕАП-а, учешћем и организовањем многих акција у нашој локалној средини, изградом спота за ТВ и др.

Комплетан Пројекат израде ЛЕАП-а Краљево је спроведен у складу са генералним програмом подршке Европске Уније, који се базира на потреби да се животна средина ослободи негативног утицаја економског развоја, а да се потпомогне такав економски развој који неће оставити негативне последице на животни стандард и здравље људи.

**Главни координатор
израде ЛЕАП-а
Љиљана Јемуовић**

КРАЉЕВО

ПРИРОДНЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ КРАЉЕВАЧКЕ КОТЛИНЕ

Општина Краљево је по површини највећа општина у Србији (1529,5km²). Састоји се од 8 градских и 60 приградских и сеоских месних заједница. Развој пољопривреде, економски и социјални положај произвођача у значајној мери опредељује општу друштвено-економску слику једне локалне заједнице.

Постојећа привредна структура и размештај производних капацитета код нас указује на хронично запостављање **еколошко-економских критеријума** у развоју села.

Локални проблеми сеоских средина се разликују од проблема града и начин њиховог решавања захтева посебан третман и анализу.

Резултат таквог приступа је посебан документ ЛЕАП-а који се односи на проблематику приградских и сеоских МЗ.

Интензивни процеси индустријализације и урбанизације осамдесетих година као и примена агротехнике и агрохемије, условили су смањење пољопривредне популације на селу. Међутим, без обзира на смањење пољопривредног становништва, проблем села остаје и даље веома актуелан са аспекта економије, екологије, а нарочито са гледишта нужности асанације и реорганизације.

Наша општина се одликује знатним бројем сеоског становништва. По попису из 2002 год. у сеоским МЗ живи 58785 становника (48,3% од укупног броја становника општине Краљево која броји 121707 становника).

Од укупног броја становника који живе на селу, око 50% се бави пољопривредном производњом.

Пољопривредна производња није више доминантан извор прихода у сеоским подручјима. Посматрано по миграционим зонама, учешће пољопривредног становништва је најмање у приградским зонама, а највеће у зонама најудаљенијим од града. На селу живе три категорије домаћинстава с обзиром на извор прихода: пољопривредна, мешовита и непољопривредна. Број ткз. чистих пољопривредних домаћинстава се непрекидно смањује, посебно у сеоским насељима при рубним зонама града, а расте број села сложеније социо-демографске и социо-економске структуре.

Уочен је процес старења села, јер пољопривреду напуштају углавном млади људи и особе мушког пола. Само 8% пољопривредних домаћинстава задржава омладину. Радно способно становништво на селу је старо преко 50 година (просечна старост на нивоу општине Краљево је 40,5 година).

Развојно и демографски најугроженија су: мала села, нарочито она са 100 - 500 становника, села у брдским и планинским подручјима и села у периферним подручјима општине.

Концентрација друштвено-економског развоја у градовима у односу на остала насеља, довела је до поларизације односа у социо-економској сфери. Материјализација тих односа испољила се у општој слици стања и промена у мрежи насеља, која се огледа у:

- јасно испољеним емиграционим и имиграционим подручјима
- просторној структури сеоског карактера, са јако ниским јавним стандардом
- пољопривреди која данас представља једину економску базу само за она подручја која су без других ресурса и која су више или мање изолована од градских и индустријских центара.

Краљевачка котлина припада средишњем делу Западног Поморавља. Подручје општине Краљево се налази у средњем току реке Западне Мораве и доњем току реке Ибра. Ово подручје захвата и доњи ток реке Груже и целе сливове река: Лопатнице, Рибнице и Чукојевачке реке.

Краљевачка котлина је ограничена са свих страна планинама и њиховим побрђем. Територија општине има издужен облик правца југозапад-југоисток, а пружа се између планине Чемерна (1579m) на југозападу и Гледићких планина (922m) на североистоку. Вододелнице ових планина чине природну границу општине на овим деловима. На југу се

општина простире до планине Студене (1356m), а на југоистоку до планине Гоч (1124m), на северозападу до планине Јелице, а на северу до Котленика.

Најнижа тачка општине налази се на изласку Западне Мораве са територије општине Краљево и износи 185m, а највиша на планини Радочело и износи 1643m.

У погледу рељефа већи део територије општине Краљева је нераван, таласаст, испресецан рекама, потоцима и речицама. Има много нагиба, јаруга, а само четвртина подручја општине припада равничарском терену.

Град Краљево се развио на широком дну котлине, на месту где се Ибар улива у Западну Мораву и налази се на надморској висини од 203-208m.

Близна воде, шумом богати терени, велико пространство плодног алувијалног земљишта, као и саобраћајна отвореност локација на све четири стране долинама река, били су основни разлози за насељавање. Насеља Западног Поморавља чине једну целину. Формирана су у проширењима долина река и у сличним природним срединама, које су условиле и сличан друштвени развитак. Долина Западне Мораве је наиме, правац погодан за комуницирање, нарочито због могућих попречних веза долином притока. Зато су сва насеља Западног Поморавља међусобно повезана, а функције им се прожимају.

У Краљевачком подручју изражена су два основна климатска типа: низијска умерено континентална клима и висинска планинска клима. Утицај умерено континенталне климе из Панонске низије, која се одликује хладним зимама и топлим а доста сувим летима, овде је изражен због ваздушних струјања која допиру долином Западне Мораве. Међутим због близине планина она је доста модификована. Висинску климу чак и на нижим падинама карактеришу доста дуге оштре зиме, с великом количином снега и лета са нешто више падавина. Изузетан утицај на ово подручје има и клима која продире са југа, што се нарочито запажа у наглом топљењу снега у пролеће.

Просечна годишња температура ваздуха је 11,1 °С, а просечна температура ваздуха у вегетационом периоду је 17,6 °С.

Зима је годишње доба са просечном температуром од 1,2 °С, просечном количином падавина од 152,6mm (20,36%) и максималним вредностима просечне релативне влажности ваздуха од 82%.

Температуре летњих месеци просечно су највише (20,3 °С). Тада се излучи и највећа количина падавина, просечно 233,7mm или 31,18% од укупне годишње количине. Вредност релативне влажности ваздуха најниже су током лета (68%).

Просечна количина падавина износи 794,4mm. У вегетационом периоду падне просечно 436,6mm падавина или нешто више (58,26%) од половине укупних годишњих падавина.

На основу просечних вишегодишњих вредности температуре ваздуха и количине атмосферских падавина, као и релативне влажности ваздуха, клима наше општине може се окарактерисати као умерено топла и умерено влажна. Њу карактеришу прилично благе зиме, при чему је земљиште снежним покривачем заштићено од јачег хлађења, те не долази до његовог замрзавања, чак ни у плитком површинском слоју. Последица тога је да се у земљиштима током читаве зиме интензивно одвијају педогенетски процеси. Лето је, пак доста топло, с веома неуједначеним распоредом падавина током појединих година. Максимум падавина јавља се у периоду мај-јун, који смењује сув период јул-септембар. Оно што посебно карактерише режим влажења ове котлине је веома неуједначен распоред падавина током разних година, тј изражено је смењивање влажних и сушних година.

РЕОНИЗАЦИЈА СА АСПЕКТА ПОЉОПРИВРЕДНЕ ПРОИЗВОДЊЕ

Климатски и земљишни чиниоци, као и економски услови пружају мање или више повољне могућности за гајење одређених усева. Најбоље коришћење производног потенцијала датог подручја је основни задатак човека, организатора биљне производње. Познавање природних услова омогућава не само избор погодних врста и сорти већ и примену адекватних агротехничких мера, што је услов за постизање високе производње, доброг квалитета, по економичним ценама.

На подручју општине Краљево највећи удео у површини од 47,4% имају пољопривредни ресурси, затим следе шумски ресурси са 46,8% и остали ресурси и потенцијали са 5,8%. Од укупне површине подручја општине Краљево (1529,5km² или 150950ha) на пољопривредно земљиште отпада 72498ha. Од тога ораничне површине заузимају 31,7% (23000ha), пашњачке површине 33,15% (24000ha), ливаде 24,8% (18000ha). Удео пашњака и ливада у укупној површини пољопривредног земљишта износи 57,9%. Овај податак упућује на оријентацију пољопривредне производње у правцу развоја сточарства и производњу сточне хране.

Пољопривредном реонизацијом издвојена су одређена подручја сличних производних услова у мање целине, а затим извршен распоред биљне и сточарске производње у складу са његовим владајућим производним условима.

Територијални размештај сточарства

Сточарству се даје приоритетни значај, затим биљној производњи која је у функцији сточарства (ради обезбеђења довољно квалитетне и јефтине сточне хране), док је воћарство у односу на ове две привредне гране заступљено мање. Повртарска производња распрострањена је у речним долинама.

Према приоритету, сходно природним условима у сточарству, доминантно место има говедарство, затим свињарство, па овчарство. Иако је говедарство најзначајнија грана сточарења и најраспрострањенија у општини, запажа се неравномерна распрострањеност према условима за развој говедарства. Треба створити услове за интензиван развој говедарства у равничарским подручјима са тенденцијом побољшања расног састава говеда.

Свињарска производња је такође, неравномерно распрострањена према условима за развој свињарства. Треба створити услове за интензиван развој свињарства, на равничарским теренима, где је иначе развијена производња сточне хране.

Овчарство је равномерније заступљено на брдско – планинском подручју, тамо где је екстензивна биљна производња.

На територији општине Краљево производња бројлера одвија се углавном на индивидуалним сеоским газдинствима.

За развој пчеларства постоје повољни географско – климатски услови на овом подручју.

Територијални размештај биљне производње

У долинама Западне Мораве, Ибра и Груже као и њихових притока, на алувијалним равнима лоциране су ораничне површине са ратарском производњом. На овим површинама највише се гаје: пшеница, кукуруз, пасуљ, кромпир и остале повртарске културе.

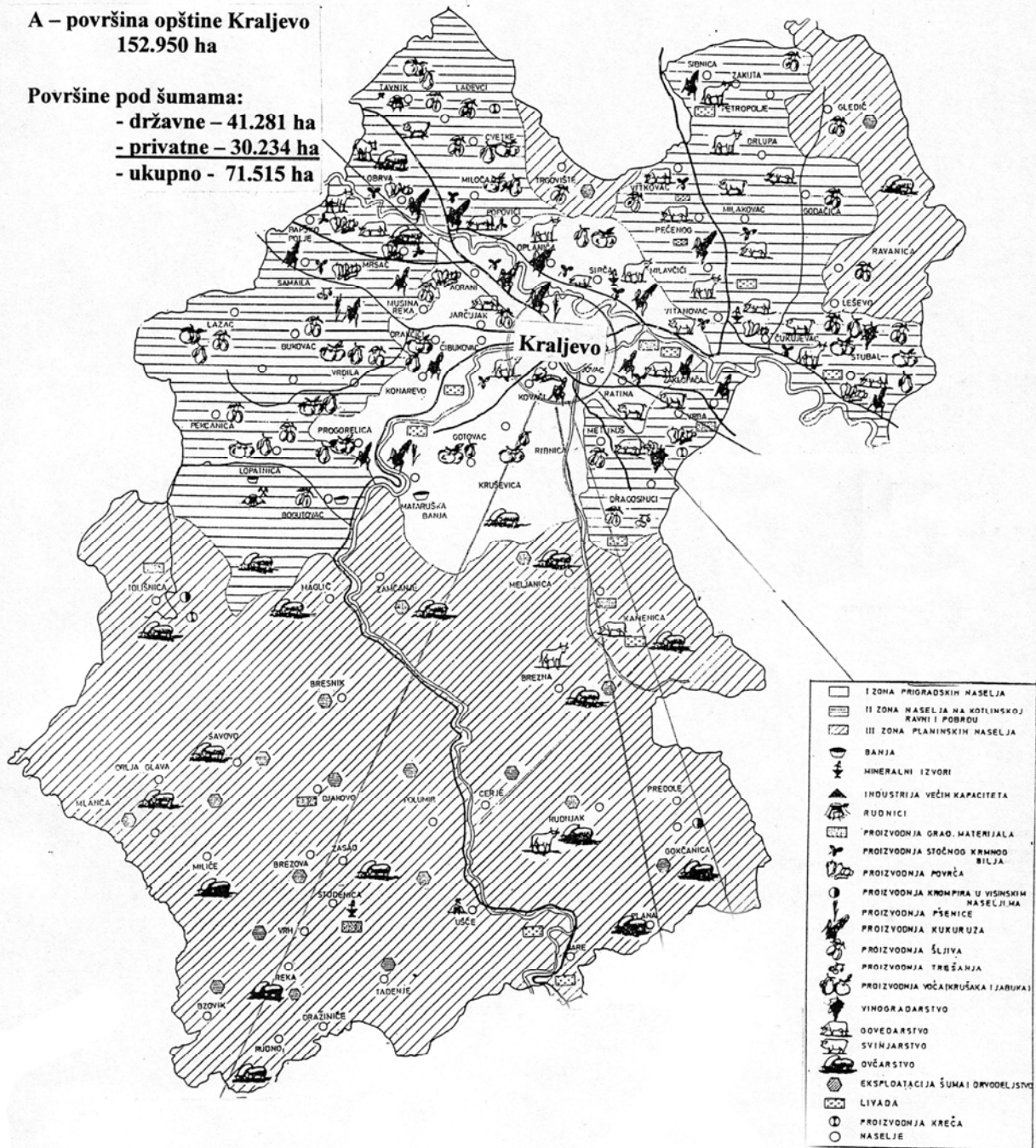
У појасу брдског дела територије, где су лоцирани таласасто брежуљкасти облици рељефа као што су: јужни делови Котленика, јужни делови Гледићких планина, северни делови Троглава, Столова и Гоча развијена је поред ратарске и воћарска производња. У воћњацима су највише заступљена стабла шљива, јабука, крушака, дуња, трешања, ораха и друго. На погодним местима подизани су и виногради.

У нижим деловима Гледићких планина, Котленика, Троглава, Чемерна, Столова и Гоча развија се производња кромпира.

PODRUČJE OPŠTINE KRALJEVO

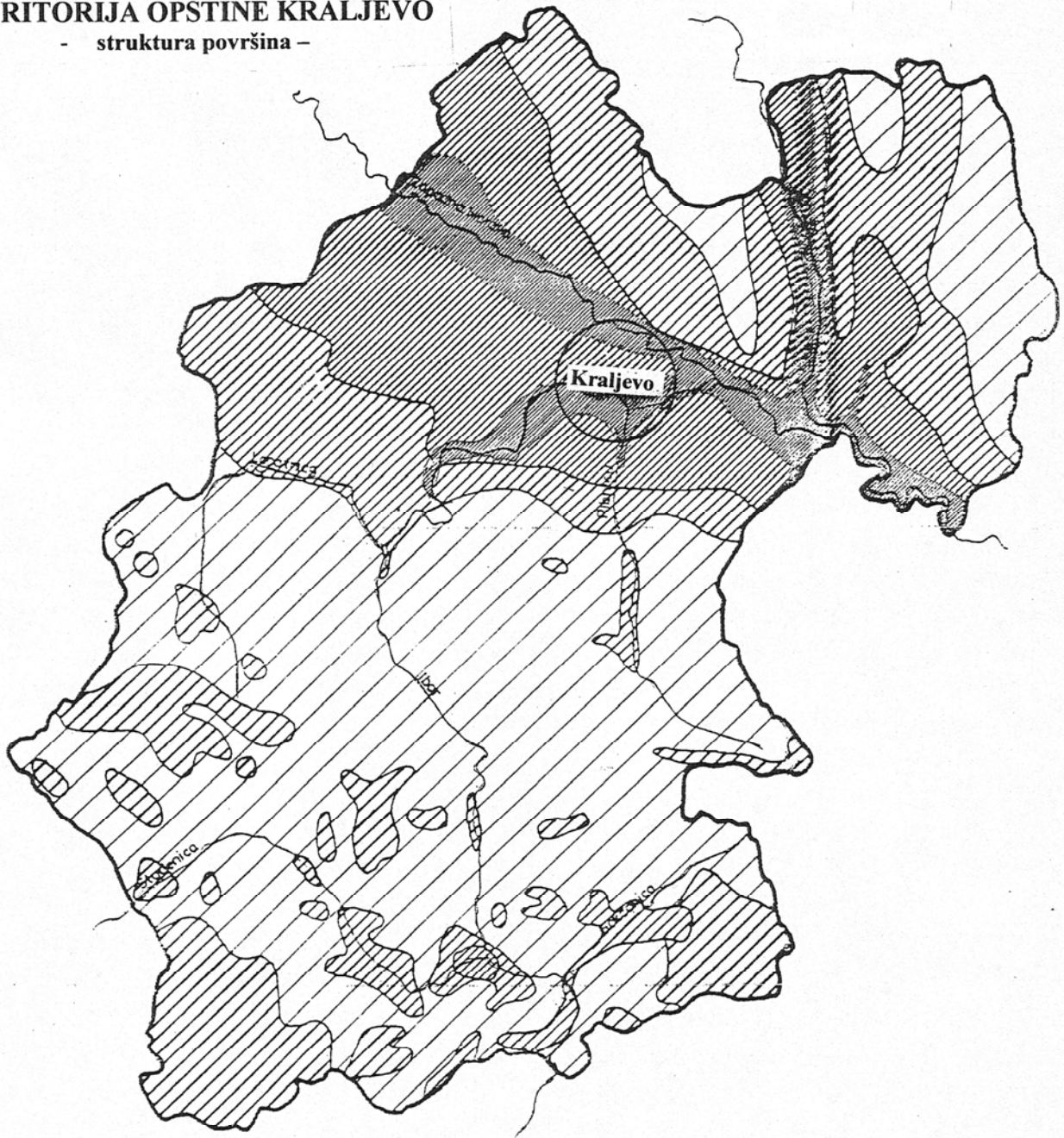
A – površina opštine Kraljevo
152.950 ha

Površine pod šumama:
- državne – 41.281 ha
- privatne – 30.234 ha
- ukupno - 71.515 ha

TERITORIJA OPŠTINE KRALJEVO

- struktura površina -

- POVRŠINE INTENZIVNE POVRTARSKO-RATARSKE PROIZVODNJE
 - POVRŠINE INTENZIVNE RATARSKE PROIZVODNJE
 - POVRŠINE INTENZIVNE VOĆARSKO-RATARSKE PROIZVODNJE
 - PAŠNJAČKE POVRŠINE
 - ŠUMSKE POVRŠINE
- } POVRŠINE ZA PROIZVODNJU STOČNE HRANE

РЕОНИЗАЦИЈА СЕОСКИХ МЕСНИХ ЗАЈЕДНИЦА НА ОСНОВУ ПРИРОДНИХ КАРАКТЕРИСТИКА ПОДРУЧЈА И ЗАСТУПЉЕНЕ СТРУКТУРЕ ПОЉОПРИВРЕДНЕ ПРОИЗВОДЊЕ

На основу природних карактеристика подручја и заступљене структуре производње извршена је реонизација територије општине Краљево на:

1. РЕОН СТОЧАРСТВА који обухвата:

- **Студенички реон** (МЗ: Студеница, Рудно, Ушће, Полумир, Савово, Мланча, Тепечи)
- **Реон Гокчанице** (МЗ: Баре, Гокчаница, Каменица)
- **Реон Богутова** (МЗ: Толишница, Бресник, Богутовац, Лопатница)

2. СТОЧАРСКО-ВОЋАРСКИ РЕОН који обухвата:

- **Котленички реон** (МЗ: Тавник, Лађевци, Цветке, Трговиште, Витковац, Печеног)
- **Гледићки реон** (МЗ: Милаковац, Лешево, Раваница, Годачица, Гледић, Петропоље, Закута, Сибница)

3. РАТАРСКО-ПОВРТАРСКИ РЕОН

МЗ: Самаила, Бапско Поље, Мрсаћ, Мусина Река, Обрва, Адрани, Јарчујак, Дракчићи, Чибуковац, Конарево, Жича, Матарушка Бања, Рибница, Ковачи, Метикоши, Ратина, Врба, Грдица, Витановац, Чукојевац, Стубал, Милочај, Поповићи, Опланићи, Сирча, Драгосињци, Милавчић)

4. ВОЋАРСКИ РЕОН

МЗ: (Роћевићи, Прогорелица, Врдила, Буковица, Лазац)

Реон сточарства одликује:

- висока надморска висина
- заступљеност пашњачких површина и ливада
- екстензиван начин производње (највише заступљена испаша)
- донекле расан састав стоке
- све већи тренд развоја пчеларства

Сточарско-воћарски реон одликује се:

- природним карактеристикама за производњу воћарских култура (на јужним, присојним странама), с традицијом у производњи шљива и јабука
- високом надморском висином
- заступљеношћу пашњака и ливада
- екстензивним начином производње (највише заступљена испаша)
- донекле расним саставом стоке

Ратарско- повртарски реон одликује се:

- малом надморском висином
- равничарским крајем испресецаним већим или мањим рекама у моравском и ибарском сливу који највише погодује за производњу ових култура и даје могућност за потпуну примену агротехничких мера обзиром да се ради о алувијалном педолошком саставу земљишта

Воћарски реон одликује се:

- изванредним природним условима за воћарску производњу
- заступљена је интензивна производња с трендом сталног усавршавања
- хладњача за воће лоцирана је у овом реону (Врдила)

Велики проблем ових реона је:

- недовољно искоришћено пољопривредно земљиште
- недовољно искоришћени пољопривредни потенцијали планине Столови где постоје услови за екстензиван али и јефтин развој сточарства
- непостојање прерађивачке индустрије за пољопривредне производе
- претварање пољопривредног земљишта у грађевинско

ВИЗИЈА ПРИГРАДСКИХ И СЕОСКИХ МЕСНИХ ЗАЈЕДНИЦА

Креирање визије МЗ до 2015 год. представља један од првих корака ка идентификовању проблема са аспекта екологије.

Визија заједнице је концепт слике заједнице какву њени становници желе да виде у будућности. Треба искочити из садашњих проблема и сагледати будућност. Визија промовише смело, стваралачко и маштовито размишљање које може водити ка коренитим променама у будућности.

ЛЕАП је уствари пут од садашњег стања ка визији. Добро осмишљена визија нуди сјајну могућност ангажовања људи са локалног нивоа на путу ка достизању замишљеног.

Овако су дефинисали “визију” својих локалних средина председници приградских и сеоских МЗ, до 2015 године:

- Легализовани сеоски водоводи са сталним праћењем контроле квалитета воде;
- Уређене канализационе мреже или прописни сенгрупи где није рентабилно спровести канализацију;
- Организован начин одношења смећа;
- Контролисана употреба хемијских средстава за заштиту биља;
- Изграђени системи за наводњавање;
- Ефикасан систем противградне заштите;
- Организован откуп пољопривредних производа;
- Сврсисходно коришћење домова културе у складу са потребама МЗ;
- Уређене сеоске школе;
- Уређена сеоска гробља;
- Асфалтирани сеоски путеви;
- Постављени системи расвете поред сеоских путева;
- Представници МЗ на прави начин укључени у функционисање рада локалне самоуправе;
- Сеоске МЗ опремљене садржајима као што су пошта, здравствене, ветеринарске станице и предшколске установе;
- Изграђени спортски терени;

ПРОЦЕНА СТАЊА

Процена стања животне средине даје слику стања животне средине каква је она данас.

То је прва заједничка активност у оквиру које њени учесници формирају слику о томе где су највећи проблеми и опасности за заједницу, који су ограничавајући фактори у њиховом решавању и које проблеме би требало хитно решавати.

Процена стања животне средине може да садржи и анализу неких додатних питања, податке о утицају који на животну средину имају одређене установе и институције, као и активности које те или друге организације треба да предузимају на санирању и побољшању постојећег стања.

Подручје општине Краљево обухвата 68 МЗ од којих 60 припада приградским насељима и сеоској средини.

На основу добијених података преко осмишљеног Упитника о стању животне средине које су председници МЗ попунили у канцеларији Одсека ЛЕАП-а из области: водоснабдевања, одлагања смећа, привреде, инфраструктуре, организације становништва и др.- идентификовани су проблеми.

На основу систематске обраде података добијена је процена стања.

Од 60 сеоских МЗ, податке нам је доставила 41 МЗ, док се преосталих 19 није одазвало позиву Одсека ЛЕАП-а, а то су: МЗ Ушће, Полумир, Савово, Мланча, Тепечи, Баре, Гокчаница, Роћевићи, Прогорелица, Врдила, Витковац, Толишница, БогUTOвац, Лопатница, Каменица, Лешево, Годачица, Петропоље, Закута и Сибница.

Надамо се да ће ове МЗ накнадно попунити Упитнике, да ће препознати своје интересе да се њихова проблематика дефинише у ЛЕАП-у, како би и за њих Одсек ЛЕАП-а у наредном периоду урадила мале ЕАП-е (еколошке акционе планове).

ПИЈАЋЕ ВОДЕ

На основу анализе Упитника, који су у Одсеку ЛЕАП-а попунили председници месних заједница, утврђено је да је приоритет међу проблемима у сеоским МЗ – водоснабдевање.

Увод

Вода је незаменљива животна намирница. Имајући у виду да је вода највиталнији ресурс, чија је доступност све ограниченија, она се правилно мора третирати као добро од општег интереса и мора се користити рационално, виšekратно и вишенаменски.

Водни ресурс се дефинише са аспекта три компоненте: количином воде, њеним квалитетом и положајем у простору. Управо ова три параметра узрокују временску, просторну и количинску неравномерност у дистрибуцији воде, а што заправо ствара проблеме у већини насеља по питању прерасподеле воде задовољавајућег квалитета. Потреба за заједничким снабдевањем водом, односно за јавним водоводом, израженија је уколико једно насеље расте, постаје веће и гушће насељено. Снабдевање једног таквог насеља, не може зависити од појединачних изворишта воде, као што су извори, бунари или цистерне малог капацитета, из којих се снабдева једно домаћинство или мали број домаћинстава у близини. Пораст концентрације становништва отежава постављање бунара који дају воду задовољавајућег квалитета, а исто тако све је теже доћи до незагађене атмосферске или површинске воде, тако да појединачно снабдевање водом постаје немогуће. На тај начин настаје потреба да се за свако веће и гушће насеље тражи извориште које ће задовољити све потребе за водом у насељу и по количини и по квалитету. Овакво извориште се бира тако да се будућим развојем насеља оно не доведе у питање, и да у догледној будућности задовољи потребе за водом у насељу. Понекад насеља, користе и више од једног изворишта, јер је тешко на једном изворишту наћи довољну

количину воде или је неекономично читаво насеље снабдевати водом само са једног места. Тако настају јавни водоводи, којима се са неколико изворишта доводи вода до насеља и ту прерасподељује свим потрошачима.

Сеоски водоводи

Сеоским водоводом се сматра систем за снабдевање водом за пиће сеоског насеља који има уређено и заштићено извориште, каптажу, уређај за припрему воде, резервоар, и разводну мрежу.

Сеоским водоводом се сматра онај водовод који снабдева најмање 5 домаћинстава, односно 20 корисника. За сваки сеоски водовод понаособ треба утврдити број корисника, да ли поседује одговарајућу техничку документацију, да ли се контролише потрошња воде преко мерних уређаја и да ли се контролише хигијенска исправност воде.

Јавни водовод у извесним случајевима може представљати и једини начин да се становништву неког краја обезбеди здравље. Међутим, јавни водовод може представљати и велику опасност, уколико је он лоше пројектован, лоше изведен или се њиме неисправно рукује или наступе нередовне прилике (слегање терена, претерано велике дилатације цеви, поплаве, земљотреси, испирање постелице цеви, пражњење мреже услед недостатка воде и др.). Њиме се могу брзо пренети клице, заразне болести и проширити се на читаво насеље за веома кратко време у виду епидемије.

На квалитет воде за пиће могу утицати атмосферске воде, штале, септичке јаме, депоније, канализације и слично.

Такође квалитет воде умногоме зависи од геолошких карактеристика стена из којих вода извире и постоји могућност да у себи има недозвољен садржај неких елемената који штете здрављу људи (хемијска неисправност).

Вода за пиће мора бити хигијенски исправна, што значи да својим физичким, хемијским и биолошким особинама задовољава прописане стандарде Правилника о хигијенској исправности воде за пиће. Хигијенска исправност воде за пиће утврђује се: основним, периодичним и прегледом воде на новим водозахватима, као и на основу хигијенско-епидемиолошких индикација. Лабораторијске прегледе воде за пиће раде овлашћене здравствене установе.

Лабораторијска испитивања воде имају прави значај само у случајевима када су водни објекти урађени и одржавају се на прописан начин и када су под сталним санитарним надзором. У супротном, анализа једног или више узорака са водних објеката који нису под сталним надзором даје нам увид у тренутни квалитет воде тог водног објекта, али нам не даје за право да такав водни објекат сматрамо безбедним. Поред лабораторијских анализа неопходно је извршити и инспекцију водног објекта и уочити евентуалне пропусте (у грађевинском смислу, у зонама санитарне заштите, у начину одржавања, дезинфекције и сл.), који би могли да доведу до загађења воде за пиће.

Поправљање, односно промена хемијског састава воде за пиће врши се само у фабрикама воде, захтава висока улагања и практично је могућа само на системима за водоснабдевање градова, односно великог броја потрошача. Код мањих водовода и индивидуалних водних објеката утицај на хемијски састав воде је практично немогућ, односно неисплатив, па је једино решење испитивање састава воде пре употребе и периодично праћење у току употребе како би се благовремено открила хемијска неисправност.

Неке од најчешћих заразних и паразитских болести које се могу пренети путем воде за пиће су: колера, трбушни тифус и паратифус, бациларна и амевна дизентерија, бактеријски и вирусни гастроентеритиси, дечја парализа, заразна жутица, цревни паразити и др. Најважније болести које настају услед поремећаја у хемијском саставу воде су: ендемска гушавост (недостатак јода), камен у мокраћним путевима (вишак неких једињења као што су сулфати, калцијум), акутна тровања (тешки метали-олово, кадмијум, жива, арсен, као и пестициди и други отрови).

Када се узме у обзир значај воде за човека, количина воде коју човек мора да унесе у организам или да употреби на друге начине, разноврсност извора водоснабдевања, број и

врста узрочника било заразних било незаразних болести које се могу пренети путем воде и њихова свеприсутност у животној средини, као и све бројнији извори загађења вода и смањење количине здраве пијаће воде на земљи, може се закључити да је ризик од обољевања услед коришћења хигијенски неисправне воде за пиће реалан и висок и да не престаје потреба за преиспитивањем и допуњавањем мера за обезбеђивање здраве воде за пиће.

Копани бунари

У нашим крајевима најчешће коришћен извор за водоснабдевање индивидуалних домаћинстава је копани бунар. Хигијенски бунар, који воду узима са другог или трећег водоносног слоја, избегавајући први водоносни слој који је најчешће под утицајем површинских вода и загађивача, и који је изграђен на одговарајући начин, обезбеђује довољне количине хигијенски исправне воде за пиће за једно или више домаћинстава.

Најпре, место где се копа бунар треба да буде узводно и довољно удаљено од извора загађења (септичке јаме, штале, гробља, економских делова домаћинства, канала, и сл.). Дубина копаних бунара се креће од 5-40м и приликом копања треба настојати да се дође до другог водоносног слоја, који је, као што је напред речено, далеко повољнији и безбеднији за добијање хигијенски исправне воде. Бунар се зида каменом или бетонским прстеновима (циглу треба избегавати због тога што се временом раствара у води) уз коришћење цементног малтера као везива. Стандардно је пречник бунара 1m. Око зидова бунара треба да постоји слој од 30cm глине како би се спречило продирање и утицај површинских вода и загађења кроз прве водопрпусне слојеве тла. Дно бунара је сачињено од слојева камена, шљунка и песка кроз које се вода филтрира, а не долази до замућења јер се песак не налази на површини. Изнад тла висина зидова бунара треба да буде око један метар и да постоји кров који спречавају директно продирање атмосферских вода, предмета и животиња у бунар, али и омогућавају заштиту од сунчевог зрачења које поспешује стварање маховине на зидовима.

Околина бунара у пречнику од око 3 метра се бетонира са нагибом од бунара и каналом по спољњем ободу како би се омогућило отицање просуте воде и атмосферских вода даље од зидова бунара.

Процена стања

На подручју сеоских МЗ општине Краљево има око 1307 сеоских водовода преко којих се водом снабдева око 50% сеоског становништва.

Остало становништво као извор водоснабдевања користи бунаре, хидрофоре и ручне пумпе.

Ефекти примене законских прописа и општинске одлуке доста су слаби, јер чињенице указују да је од 41 обрађене МЗ легализовано само 5 сеоских водовода.

Водоводима нико не газдује. Сеоским водоводима не управља Јавно комунално предузеће "Водовод" Краљево. Вода је ван редовне контроле од стране овлашћених установа, што доводи у питање хигијенско-санитарну исправност воде за пиће.

Једнократно је урађена анализа воде у 45 сеоских основних школа од којих се 25 снабдева из сеоског водовода, 14 из бунара са хидрофором, а 6 из локалног водовода.

Ова анализа је показала да је у 6 основних школа вода бактериолошки неисправна, док је хемијска неисправност воде такође евидентирана у 6 основних школа.

АКЦИОНИ ПЛАН – вода за пиће

ПРОБЛЕМ: Сеоски водоводи ван редовне контроле воде за пиће			
Активности	Носилац активности	Опис и начин реализације	Критеријуми/ показатељи за успешност
1. Извршити евиденцију стања сеоских водовода	Комисија СО Краљево	Обиласком терена извршити процену стања сеоских водовода	Направљен Катастар сеоских водовода
2. Оснивање Мини комуналних предузећа која ће се стручно старати о сеоским водоводима	Мини комунална предузећа	Оснивањем мини комуналних предузећа понуђена услуга сеоским месним заједницама у вези правилног газдовања њиховим водоводима	Организовано снабдевање водом из сеоских водовода
3. Спровођење легализације сеоских водовода	Сеоска МЗ и Општинска управа Краљево	Упростити процес легализације сеоских водовода од стране општинских органа	Легализовани сеоски водовод
4. Спроведена перманентна контрола исправности воде за пиће од стране овлашћене организације и информисање јавности	МЗ која има водовод, ЗЗЗЗ или друга овлашћена организација	Склопити уговор са овлашћеном организацијом о перманентној контроли воде за пиће из сеоских водовода и информисати јавност о квалитету воде	Спроведена перманентна контрола воде за пиће; Урађена процена стања о квалитету воде за пиће свих сеоских водовода
5. Одлуку о сеоским водоводима усагласити са Законом и дефинисати надзор и одржавање	Одељење за урбанизам, грађевинарство и стамбено-комуналне делатности	Одељење за инспекцијске послове, на основу искуства у раду подноси предлог Одељењу за стамбено-комуналне делатности око усклађивања Одлуке о сеоским водоводима са Законом и дефинисања надзора и одржавања	Одлука о сеоским водоводима усклађена за Законом и дефинисан надзор и одржавање
ПРОБЛЕМ: Не врши се перманентна контрола квалитета воде из бунара на сеоском подручју			
Активности	Носилац активности	Опис и начин реализације	Критеријуми/ показатељи за успешност
1. Едукација становништва о потреби перманентне контроле воде за пиће из копаних бунара и о потреби квалитетно урађених бунара	Одсек ЛЕАП-а, Стручна служба ЗЗЗЗ, Медији	Обиласком терена и путем медија спровести едукацију сеоског становништва о потреби редовне контроле воде за пиће из сеоских бунара	Урађен катастар копаних бунара који задовољавају потребе корисника за хигијенски исправном водом за пиће

ОТПАДНЕ ВОДЕ

Увод

При коришћењу воде за употребу у домаћинству и при обављању привредне делатности на сеоском подручју, као и при њеном коришћењу за различите специфичне намене, њен квалитет се мења; мења јој се температура, а много чешће од тога у њу се уносе различите материје, те она постаје употребљена или **отпадна вода**.

Адекватном прерадом, отпадним водама може се потпуно или делимично, повратити првобитни квалитет, па се након тога могу вратити у природни ресурс. Тако ће се вода поново учинити расположивом за ново коришћење, и та вода ће се сматрати употребљеном, али не и потрошеном.

Вода је природно опште добро, које је свачије и ничије.

Економско својство вода добије као предмет коришћења и употребе или као деструктивни фактор који је предмет уређења и заштите од воде и треће, као пријемник свих отпадних материја из људских активности, која је предмет заштите вода (од загађења). Да бисмо данас имали употребљиве воде потребног квалитета, морамо да уложимо рад, па из тог проистиче и њено економско својство.

Обично је питање водоснабдевања насеља уско повезано и са питањем третирања “ прљавих”- употребљених вода. Ове воде садрже све отпатке свакидашњице, у суспендованом или раствореном облику. Пошто су послужиле својој намени у кући или индустрији и том приликом покупиле све могуће отпатке минералне и органске природе, као и микроорганизме, у овим водама лако долази до труљења. Ако на свом “ путу” прођу поред неког изворишта воде- ето нам проблема! Могуће је чак да нам се траса неког јавног водовода “укрсти” са трасом употребљених вода (које на сеоском подручју обично отичу- површински).

Процена стања

Од 41 обрађене сеоске МЗ,

- У 15 МЗ постоји канализациона мрежа
- Отпадне воде из канализационе мреже се испуштају непречишћене у реке и потоке.
- 80-тих година постојао је пречишћивач отпадних вода у Матарушкој Бањи, али због неадекватног газдовања тај пречишћивач није више у функцији.
- Отпадне воде домаћинства која нису прикључена на канализациону мрежу непречишћене се испуштају у септичке јаме, а одатле у канале и реке, без икаквог предтретмана.
- Септичке јаме углавном нису урађене по пропису (да имају 2 преливника и таложник), а често су на непрописној удаљености од бунара, тако да загађују и пијаће воде.

Дефинисана је могућност решавања отпадних вода у сеоским срединама која је уједно и усаглашена са прописима Европске Уније. Проблем решавања отпадних вода из сеоских домаћинства, где није решено одвођење отпадних вода, може се решавати на више начина:

1. Израдом мини постројења за пречишћавање отпадних вода. Према препорукама из Европског законодавства тражи се уградња пречишћивача за сва насеља која су већа од 2000 становника, са посебном пажњом на подручја посебне осетљивости. (нпр. Простор одређен за водоснабдевање, резервати природе...)
2. Уградња мини постројења за пречишћавање малих карактеристика од 10-1000 становника, за делове сеоских насеља где је густина насељености велика, а нема довољан број становника за техно-економску исплативост већих постројења (изградњу и одржавање).

Постоји могућност израде индивидуалних водонепропусних армирано бетонских септичких јама за одлагање отпадних вода из индивидуалних домаћинстава, посебно у сеоским срединама где постоји довољна разуђеност. Септичка јама треба обавезно да садржи коморе за врење и трулење, а преливна вода се мора разливати на инфилтрационо поље довољних упијајућих карактеристика. Максимална запремина јаме је ограничена са више фактора и не сме прећи $25-28\text{m}^3$, у зависности од врсте упијајућег тла и његових филтерских моћи. Такође неопходан услов јесте и постојање 100% инфилтрационих резерви.

АКЦИОНИ ПЛАН – отпадне воде

ПРОБЛЕМ: Нерешено питање одвођења вода на сеоском подручју			
Активности	Носилац активности	Опис и начин реализације	Критеријуми/ показатељи за успешност
1. Изградња фекалне канализационе мреже у гушћ насељеним сеоским подручјима где је то оправдано	Месна заједница, комунално предузеће, Дирекција за планирање и изградњу “Краљево”	На основу студије оправданости изградити канализациону мрежу у гушће насељеним сеоским подручјима	Сеоско подручје покривено канализационом мрежом, где год је то оправдано
2. Уградња мини постројења за пречишћавање отпадних вода за сва насеља већа од 2000 становника, где постоји урађена канализациона мрежа	МЗ, Мини комунално предузеће	Давањем повољних кредита или путем Предлога пројеката обезбедити средства за набавку и уградњу постројења за пречишћавање у сва сеоска насеља која имају канализацију	Пречишћена отпадна вода - чисте реке на сеоском подручју
3. Изградња индивидуалних водонепропусних септичких јама у складу са стандардима	Индивидуална сеоска домаћинства	Едуковати становништво о значају изградње оваквих сенгрупа у циљу заштите подземних вода и животне средине	Изграђене септичке јаме у складу са стандардима
4. Пражњење отпадне воде из сенгрупа вршити филтрацијом на већу површину упијајућег тла	Индивидуално сеоско домаћинство	Едуковати становништво о значају пражњења воде из септичке јаме на овај начин	Пражњење септичких јама у складу са стандардима

ОТПАД У СЕОСКИМ МЕСНИМ ЗАЈЕДНИЦАМА

Увод

Поред проблема водоснабдевања сеоских подручја здравствено хигијенски исправном водом за пиће који је апсолутни приоритет међу проблемима сеоских месних заједница, проблем отпада се намеће као други проблем који приоритетно треба решавати. За оба проблема је неопходно издвојити велика финансијска средства и треба их решавати “корак по корак”, где за поједине активности нису потребна велика улагања.

Већи део сеоског подручја на територији општине Краљево је изостављен из организованог циклуса сакупљања отпада. ЈКП “Чистоћа” отпад сакупља на делу територије Кованлука, Ковача, Жиче Конарева, Јарчујка, Чибуковца, у Шумарицама, Сирчи, Ратини, Ушћу, Студеници, Матарушкој и Богутовачкој Бањи. Око 80% укупне површине територије општине Краљево није обухваћено организованом услугом одношења смећа, на којој живи око 70% од укупног броја сеоског становништва.

Последица тога је постојање локалних сметлишта у неким селима, која су смештена на неодговарајућим локацијама. Становници сеоског подручја се суочавају са великим бројем дивљих ђубришта где се неконтролисано одлаже отпад. Пластичне боце и кесе, конзерве, гуме, електрични уређаји, намештај, акумулатори, олупине аутомобила, па и шприцеви и газе из здравствених станица непрестано загађују руралне области.

Одлагање отпада на отвореним сметлиштима привлачи инсекте, пацове, псе луталице, птице које могу бити преносиоци различитих епидемија и болести опасне по здравље становништва. Хемијска једињења и бактерије са тих сметлишта могу продрети у реке, да загаде питку воду и изазову болести код домаћих животиња, да загаде воће и саднице у домаћинству.

Неконтролисано спаљивање отпада у “сопственим двориштима” загађује ваздух тако што се у атмосферу ослобађају опасне хемикалије (диоксини, суспендоване материје, угљен-моноксид, азотни оксиди, полиароматични угљоводоници, испарљива органска једињења и хлороводоник), које се удишу или таложе на садницама или у води, улазећи тако у ланац исхране. Пепео који преостаје после спаљивања такође садржи опасне садржаје тешких метала, као што су жива, олово, хром, арсен, који могу загадити воду и ући у ланац исхране.

Све ово говори да неконтролисано и неправилно управљање отпадом изузетно угрожава здравље људи и животну средину, а и природне ресурсе као што су шуме, пољопривредно земљиште, рекреационе површине, а у неким случајевима и културна добра, те се тиме нарушава и народна баштина.

Процена стања

На подручју сеоских месних заједница Општине Краљево највеће активности се одвијају у домаћинствима и пољопривредном сектору, а најмање у комерцијалном и малој привреди. Изузетак су стругаре у ушћанском и студеничком крају (њих око 30) које својом делатношћу производе знатну количину струготине. Струготина се непрописно одлаже поред пута и дуж обала река.

Поред отпада из домаћинства, највише је заступљен пољопривредни отпад. Највећи део органског отпада се користи у домаћинствима за исхрану стоке (отпад од хране, сено), а остали део органског отпада, као и папир, завршава као гориво за грејање или кување.

Еколошки најпрактичније опције за комунални отпад на сеоском подручју треба да буду резултат великог броја опција које треба разматрати и повратних информација са јавних консултација.

Најбоље будуће решење је, свакако, проширивање услуге организованог сакупљања отпада и на сеоско подручје. Да би се услугом организованог изношења смећа, на начин на који се то данас ради, покрила и сеоска подручја, по процени ЈКП “Чистоћа” потребно је

набавити око 1800 контејнера. Константовано је да би морао да се повећа и возни парк наменских возила за изношење смећа и да се уведе сменски рад.

Корисно је размотрити могућност да се на територији сеоских насеља припреме одређени јавни платои где би грађани одлагали комунални отпад, отпад погодан за рециклажу и кабаст отпад (стари уређаји из домаћинства, шкољке старих аутомобила, евентуално стаклену амбалажу, старе гуме, папир и сл.). Ове локације треба опремити контејнерима. Претпоставља се да би већи део грађана у сеоском подручју на путу у општински центар на овај начин одложио и свој отпад. Сматра се да би ово нарочито користили власници малих привредних субјеката (трговачке радње, ресторани и сл.). Неки од ових платоа би временом, у складу са Националном стратегијом управљања отпадом прерасли у ткзв. претоварне, тј. трансфер станице. На овај начин би се користила нестандартна и приручна возила (трактори, мања возила и сл.) као подршка локалном сакупљању отпада.

Посебан проблем за организовано сакупљање отпада, представљају насељена места која нису најприступачнија за возила за сакупљање или где би сакупљање комуналног отпада било неекономично или немогуће, нарочито у зимским условима. У таквим случајевима сакупљање би се обављало тако што би се контејнери лоцирали на одређеним местима. (договореним са општинским властима и предузећима за сакупљање). Корисници би доносили свој отпад до места сакупљања и одлагали би га у контејнере. Одговарајуће локације за постављање контејнера у овом случају су следеће:

- на раскрсницама где се пут са овог подручја укршта са путем већег реда;
- места поред пута на којима сада људи илегално одлажу отпад;
- места веће концентрације становништва доступна аутомобилима (око центра села итд.) и друга места препоручена од стране урбаниста;

Још један вид смањења сеоског отпада би био коришћење “кућног компостирања”. У првој фази становници сеоског подручја би требали да се обуче како сами да праве компост у својим домаћинствима. На овим подручјима постоји значајна количина зеленог отпада од пољопривреде, кога је корисно прерадити у циљу поновне употребе. Финални производ-компост може се користити у пољопривредним процесима као ђубриво за земљиште, о чему ће Одсек ЛЕАП-а преузети обавезу едуковања становништва из ове области.

Посебан проблем који мора да се реши представља биохазардни отпад (медицински отпад из сеоских амбуланти и конфискувати из кланица, као и угинуле животиње). Та врста отпада за који је потребан посебан третман, најчешће завршава на обалама сеоских река. Анализом Упитника евидентирано је постојање пет сточних гробница. Лешеве угинулих животиња убудуће треба специјалним возилом ЈКП “Чистоће” одвозити са сеоског подручја и привремено одлагати у новоизграђену јаму-гробницу, у кругу депоније и засипати кречом. Ово ће бити привремено решење, до изградње регионалне спалионице или до изналажења могућности за неким другим начином збрињавања ове врсте отпада, у складу са будућим законским одредбама.

Потребно је да амбуланте свој медицински отпад одлажу у одговарајуће вреће, које ће специјално возило Здравственог центра “Студеница” одређеном динамиком одвозити са овог подручја на место где ће оваква врста отпада бити правилно збринута.

У циљу успостављања организованог система сакупљања отпада из сеоских домаћинстава који би требао да се уведе у следећих 5 година, прво ће се забранити одлагање отпада на дивљим депонијама и постепено ће се увести контејнери који ће бити размештени по селима, а која ће “Чистоћа” или неко друго приватно комунално предузеће једном недељно празнити (просторни размештај и динамику пражњења ће дефинисати Регионални план управљања отпадом). У међувремену, да се смањило широко распрострањено бацање отпада уз путеве или на дивље депоније, неопходно је размотрити могућност постављања контејнера већих запремина на месту где се налазе главне дивље депоније, након њиховог чишћења или санације, чиме би се омогућило барем делимично задржавање одбаченог отпада и смањила могућност даљих негативних утицаја на околину или здравље.

У складу са искуством централно европских земаља у транзицији, предност представља увођење приватизације и у делатност сакупљања отпада. У том случају давалац

услуга налази интерес да обезбеди контејнере за сакупљање који се постављају на договорена места и отпремају возилима за транспорт и на тај начин добија материјалну компензацију за своју делатност.

Дефинисање проблема и рангирање приоритета

- ЈКП “Чистоћа” пружа услугу организованог одношења смећа на делу територије Кованлука, Ковача, Жиче, Конарева, Јарчујка, Чибуковца, у Шумарицама, Сирчи, Ратини, Ушћу, Студеници, Матарушкој и Богутовачкој Бањи. Око 80% укупне површине територије општине Краљево није обухваћено организованоом услугом одношења смећа, на којој живи око 70% од укупног броја сеоског становништва.
- Не постоји Одлука о комуналном уређењу на сеоском подручју.
- У свакој од обрађене 41 МЗ, постоје дивље депоније.
- У оквиру већ постојећих дивљих депонија евидентирани су депоније које су резултат рада стругара, кланица, кафана и др. привредних субјеката.
- У оквиру већ постојећих дивљих депонија евидентиран је опасан медицински отпад.
- Евидентирана је потреба за набавком око 1800 контејнера за сеоско подручје.
- Евидентирана је потреба за изградњом јавних платоа за прикупљање комуналног, рециклабилног и кабастог отпада.
- Евидентирана је потреба за постављањем контејнера на погодним локацијама за организовано сакупљање отпада са неприступачних подручја.
- Евидентирана је потреба за изградњом привремене депоније струготине у ушћанском и студеничком крају и брикетарнице или постројења за компостирање.
- Евидентирана је потреба за одвожењем лешева угинулих животиња са сеоског подручја.

АКЦИОНИ ПЛАН – Отпад у МЗ

ПРОБЛЕМ: Непокривеност сеоског подручја организованим одношењем смећа			
Активности	Носилац активности	Опис и начин реализације	Критеријуми/ показатељи за успешност
1. Набавка 1800 контејнера	ЈКП “Чистоћа” и приватна комунална предузећа са одговарајућом опремом	Планом и програмом направити просторни размештај контејнера у складу са потребама сеоског становништва	80-90% територије Општине Краљево покривено организованим одношењем смећа
2. Изградња бетонираних јавних платоа за скупљање комуналног, отпада погодног за рециклажу и кабастог отпада	МЗ, ЈКП “Чистоћа”, Приватна предузећа која се баве откупом рециклираног материјала	Определити адекватне локације за ове намене, избетонирати платое и ступити у контакт са предузећима која се баве откупом рециклираног материјала	Поједини јавни платои би временом прерасли у трансфер станице и знатне количине рециклабилног материјала са сеоског подручја би био откупљен и прерађен као секундарна сировина
3. Постављање контејнера за местима где су некада биле дивље депоније	ЈКП “Чистоћа” и Одељење за урбанизам, грађевинарство и стамбено-комуналне делатности	На местима очишћених дивљих депонија поставити контејнере, док се не прошири услуга организованог одношења смећа на та подручја	Непостојање дивљих депонија
4. Постављање контејнера на одређеним локацијама за насеља која су неприступачна за возила “Чистоће”	ЈКП “Чистоћа”, локално становништво које живи на подручјима која нису доступна за организовано сакупљање отпада	Становништво својим возилима даје подршку локалном сакупљању отпада доносећи отпад до контејнера које је ЈКП “Чистоћа” поставила на одређеним приступачним локацијама, у складу са условима Одељења за урбанизам, грађевинарство и стамб.-ком. делатности	Решено одношење смећа за насеља која су неприступачна за возила за сакупљање смећа или није економично вршити услугу одношења смећа због малог броја корисника
5. Едукација становништва о кућном компостирању	Одсек ЛЕАП-а	Едуковати локално становништво о начину прављења кућног компоста у циљу смањења смећа и добијања квалитетног органског ђубрива	Смањење “зелене масе” као отпада и добијање квалитетног органског ђубрива
6. Организовати сакупљање медицинског отпада из сеоских амбуланти	Здравствени центар “Студеница” - Краљево	Медицински отпад се сакупља у специфичне вреће и одређеном динамиком одвози са сеоског подручја	Очишћене обале река од медицинског отпада

ПРОБЛЕМ: Потребa одвожења лешева уинулих животиња са сеоског подручја			
Активности	Носилац активности	Опис и начин реализације	Критеријуми/ показатељи за успешност
1. Организовати одвожење лешева уинулих животиња са сеоског подручја и привремено одлагање у јами-гробници у кругу депоније	Сеоске МЗ, ЈКП “Чистоћа”	На позив са сеоског подручја ЈКП “Чистоћа” специјалним возилом одвози лешеве уинулих животиња и привремено их одлаже у јаму-гробницу која ће бити изграђена у кругу градске депоније	Лешеве уинулих животиња се не налазе на дивљим депонијама
ПРОБЛЕМ: Неконтролисано одлагање струготине у ушћанском и студеничком крају			
Активности	Носилац активности	Опис и начин реализације	Критеријуми/ показатељи за успешност
1. Одређивање локације за привремено одлагање струготине у ушћанском крају	СО Краљево, “Србијашуме” Управа за заштиту животне средине и ЈКП “Чистоћа”	Договор Општинске управе са “Србија шумама” регулисати правно коришћење за раније препознату потенцијалну локацију за ову намену	Обезбеђена локација за привремену депонију за одлагање струготина и очишћене дивље депоније струготина
2. Разматрање алтернативних техника за збрињавање струготине (изградњом брикетарнице или компостирањем) – израдом физибилити студија	СО Краљево	Израдити физибилити студију која ће дати одговор који је начин збрињавања струготине најисплативији	Трајно решено одлагање струготине и нема нових депонија струготине

ЗЕМЉИШТЕ

Увод

Под земљиштем подразумевамо површински слој земљине коре који се стално мења у динамичким процесима под утицајем климатских и биолошких фактора, као и услед људске активности.

Земљишта су важна основа за живот, нарочито на сеоском подручју. Она снабдевају водом и хранљивим материјама биљке које нас хране и задржавају штетне материје да не продру у подземне воде. Земљишта су на многобројне начине угрожена, па је њихово проучавање и заштита један од најважнијих задатака за науку, политику и читаво друштво.

У екосфери, подручју на Земљиној површини насељеној организмима, земљишта представљају основу на којој је могућ живот људи и животиња:

- земљишта су основа за пољопривредну и шумарску производњу.
- користе се као извор сировина (песка, шљунка, креча, глине итд.)
- користе се као површине за насеља, саобраћај, привредне објекте, опоравак и одмор итд.

Коришћењем земљишта долази до поремећаја равнотеже између појединих педогенетских фактора, а човек својом активношћу може да повећа или смањи природну отпорност земљишта према различитим видовима његове деградације. Деградација земљишта се може дефинисати као скуп процеса изазваних човеком активношћу који смањују садашњи и будући потенцијал земљишта као услов опстанка живог света на нашој планети.

Деградација може бити условљена ерозијом (одношењем земљишта водом, ветром итд.), погоршањем хемијских процеса у земљишту као и погоршањем физичких и биолошких процеса у земљишту.

Фактори образовања земљишта на овом подручју су јако сложени чиме се и објашњава појава доста различитих типова и подтипова земљишта на релативно малом пространству.

На образовање данашњих земљишта Краљевачке котлине поред рељефа, матичног супстрата и воде у многоме су утицали климатски фактори, вегетација и сам човек.

Деградација земљишта

Земљиште представља сложен биохемијски комплекс органских и минералних једињења. Површинско земљиште јесте према томе један огроман лабораторијум у коме непрекидно трају најразноврснији природни процеси распадања стеновитог материјала и органских материја биљног и животињског порекла.

У геохемијском саставу већина земљишта садржи **тешке метале и друге штетне елементе:** олово, кадмијум, арсен, живу, флуор, никл, ванадијум, хром као и **радиоактивне:** цезијум, стронцијум и уран. Корисно или штетно деловање свих набројаних елемената или њихових једињења манифестује се кроз садржај њихових лако растворљивих форми. На количину лако растворљивих облика корисних па и штетних елемената и једињења у највећој мери утиче човек, тако да може да дође и до нежељених последица ако се не води рачуна. То се огледа у акумулацији разних нежељених елемената, деградацији плодног земљишта и одражава на успешно гајење биљака, квалитет људске и животињске хране и квалитет вода. Земљишта се тако могу загађивати:

- **минералним ђубривима, прилично неправилним избором врсте и количине,**
- **хемијским средствима за заштиту биља (пестициди),**
- **органским ђубривима (чврсти и течни стајњак),**
- **тешким металима (комунални и индустријски отпад),**
- **преко ваздуха (механичке честице и аеросоли: термоелектране, хемијске индустрије, издувни гасови од аутомобила, димњаци насеља),**

- **поплавним и заливним водама (филтрациони материјали, непречишћене градске и индустријске воде),**
- **ерозијама (јављају се сечама шума, неправилним третманом биљног покривача, запуштеност и неправилна обрада земљишта).**

Главни типови земљишта општине Краљево, њихове најважније карактеристике и деградација

Захваљујући утицају разноврсних фактора у Краљевачкој котлини се среће велики број типова, подтипова и варијетета земљишта. Са гледишта њиховог искоришћавања за пољопривредну производњу и с обзиром на површине на којима су заступљени, најважнији су:

1. Алувијална земљишта

Распрострањеност

Ова земљишта су распрострањена читавим током Мораве у доњем делу тока Ибра почев од изласка из клисуре “код Лакта” на ушћу, Ибар и Морава су створили ширу алувијалну терасу тзв.Сијаће поље.

Варијетети ових алувијалних земљишта издвојени су на бази дубине профила земљишта и изражености педогенетских процеса у њима, па тако имамо:

Дубоки карбонатни алувијум, највише заступљено алувијално земљиште на територији општине налази се поред Мораве, Ибра, Груже итд. а највише у атарима села Сирче, Витановца, Врбе(Врбска ада), Жиче и Адрана.

Плитки карбонатни алувијум, заузима знатно мање површине од дубоког карбонатног алувијума највећим делом се налази у атару села Адрана и Сирче, Конарева и Жиче и у даљем току реке Рибнице.

Дубоки безкарбонатни алувијум, заузима нешто више терене моравске и ибарске алувијалне равни који одавно нису плавлени.

Налази се у атарима Конарева, Жиче, Сијаћег поља, Ратине, Врбе и поред реке Груже.

Алувијална земљишта су доста хетерогена. Да би се сачувала њихова производна вредност неопходно је обезбедити наводњавање. Такође треба направити **рационални систем ђубрења** за сваку биљну врсту како би се сва храна искористила у току једне вегетације, да не би дошло до губитка хране и загађења подземне воде и целокупног водотока, у првом реду опасним нитратима, тешким металима, па и пестицидима, који се користе за заштиту биљака.

2. Ливадска земљишта

Распрострањеност

Ливадска земљишта чине земљишни покривач вишег дела алувијалне равни Мораве, Ибра, и Рибнице. Највећу површину ова земљишта заузимају на подручју Грдице – Адрана – Мрсаћа, с леве и десне стране пута Краљево – Лађевци око Сирче, Опланића, атару Рибнице, Матарушке бање и Врбе. Ова земљишта покривају старе терасе Мораве, Ибра и Рибнице надморске висине 194-204м. Поред Мораве се налазе на нешто мањим висинама него поред Ибра. Геолошку подлогу ливадских земљишта чине углавном алувијални наноси Мораве и Ибра.

Ова земљишта су доста плодна, али је њихово искоришћавање отежано нарочито за озиме усеве због дужег задржавања воде на њима. Да би се искористила продуктивна способност ових земљишта неопходно је урадити контролу плодности тј. садржај

најважнијих биљних хранива како се примена ђубрива не би вршила напамет и тиме даље оштетила њихову плодност.

3. Смонице

Распрострањеност

Цела површина под смоницама на подручју Краљевачке котлине може се поделити у три комплекса. Први, уједно и највећи налази се на подручју Витановца, Печенога и Витковца поред пута и пруге Краљево – Крагујевац и дуж реке Груже. Други комплекс смонице се налази на подручју Лопатнице и Врдила, а трећи у пределу северно од Чукојевца око доњег тока Раваничке реке.

Смонице су мало проучена и испитана земљишта на територији Општине. Оне су земљишта добрих хемијских особина (богата су биљним хранивима и хумусом), али су **лоших физичких особина у првом реду: водно-ваздушних особина и структуре**. Ради тога се морају поправити, што се постиже правилном обрадом, ђубрењем и плодородом.

4. Псеудоглеј

Распрострањеност

Једно од најраспрострањенијих земљишта у Краљевачкој котлини заузима површину око 18000ha. Налази се у три већа комплекса и то:

Ратарско имање, Грдичка коса, Јарчујак, Дракчићи, део Конарева, Врдила до Врдилске реке.

Други комплекс се налази јужно и југоисточно од Краљева у подручју Кованлука, Ратине, Јовца, Драгосињаца, Врбе, Крушевице.

Трећи мањи комплекс захвата подручје Рођевића, Стубла, Поповића, Мрсаћа.

Ово земљиште је доста проучено. Карактеришу га лоше физичке и хемијске карактеристике. Пре свега: велика киселост, смањен садржај хумуса, мањак хранљивих елемената (пре свега фосфора), лоше водно-ваздушне особине. Ради тога ова земљишта с обзиром да су распрострањена углавном на равничарском рељефу, **а приноси гајених биљака су редовно ниски, треба мелиорисати односно поправити применом: калцификације, хумификације, фосфатизације, риголовања, подривања и разривања.**

5. Лесивирано (илимеризовано) земљиште (лувисол)

Распрострањеност

Ова земљишта су заступљена у истом комплексу са псеудоглејним земљиштима у која и прелазе па их је тешко од њих разграничити.

Распрострањена су на нешто вишим теренима, терасама Западне Мораве и Ибра. Но, извесни комплекси ових земљишта су заступљени и на разном делу Краљевачке општине Рудно – Бзовик – планина Радочело, те око манастира Студеница.

Оно је заступљено на нешто вишим теренима, бољих физичких а лошијих хемијских особина. **Карактерише га изражена киселост, мањак биљних хранива нарочито фосфора и висок садржај Mn (мангана), Ni (никла) и Cr (хрома), ради чега се морају проверити приступачни облици ових елемената да се не би тешки метали акумулирали у плодовима и у ланцу исхране угрозили здравље људи.**

6. Кисело смеђе земљиште

Распрострањеност

Највише распрострањено на Гледићким планинама, атарима села Лешева, Раванице, Годачице, око Рудна – Родочела – Мланче.

Главни проблем ових земљишта је **њихова склоност ерозији**. Ради тога треба предузети одређене мере при њиховом искоришћавању (правилна обрада на нагибима, сетва, ђубрење, нега, плодоред и затрављивање). **Ова земљишта су доста кисела, па је ограничено гајење одеђених биљних врста.**

7. Хумусно силикатно земљиште (ранкер)

Распрострањеност

Највећи комплекс ових земљишта налази се на Столовима, на подручју Богутовца, Богутовачке бање и Станче, затим околина Ушћа, око манастира Студенице и свуда где је геолошка подлога серпентин.

Ово су плитка и слабо продуктивна, углавном планинска земљишта, јако сиромашна у хранљивим елементима, нарочито у калијуму и фосфору. **Имају доста магнезијума и хрома, што може бити токсично за биљке, па треба проверити приступачне облике ових елемената при гајењу одређених биљака да не би дошло до њиховог тровања а преко њих и до тровања људи.**

Процена стања земљишта

Земљишта на територији Општине Краљево дугогодишњим искоришћавањем и неправилном применом ђубрива, пестицида и других егзогених фактора су **добрим делом деградирана**:

- На већем делу територије Општине Краљево, преко 60% заступљена су кисела земљишта.
- Даље закишељавање ових земљишта (падањем киселих киша, коришћење физиолошки киселих ђубрива) доводи до ограничења свих биљних врста на овим земљиштима. У условима киселе реакције испољава се појачано дејство водоникових, алуминијумових и манганових јона на биљке што условљава пропадање усева на овим земљиштима.
- У условима киселе реакције све је већа појава и других тешких метала који из земљишта преко ланца исхране могу доспети у људски организам.
- У највећем делу испитиваних земљишта укључујући и шири обод краљевачке долине присутни су и тешки метали изнад МДК (максимално дозвољене концентрације) предвиђене Правилником из 1994. године. Од тешких метала по укупном садржају највише су заступљени манган, никл, хром, гвожђе, итд.
- Већина земљишта показују и низак садржај хумуса (најчешће 2 до 3%).
- Земљишта су слабо обезбеђена фосфором што је ограничавајући чинилац добијања високих приноса гајених биљака на њима.
- Не постоји стратегија мониторинга контроле квалитета земљишта.
- Непоштују се законске регулативе на локалном нивоу која уређује прекомерно ширење насеља на земљиштима вишег бонитета.
- Промену намене пољопривредног земљишта не прате студије о утицају на животну средину.
- Не поштују се законски прописи, одлуке на локалном нивоу о коришћењу пољопривредног земљишта на начин који омогућава очување физичких, хемијских а нарочито биолошких својстава и заштиту од загађивања, а да притом пружају максималне производне резултате.

- Недовољно су оспособљене стручне службе за рад на терену (Заводи и пољопривредне станице) за пружање услуга и савета свим корисницима пољопривредног земљишта, а посебно за правилно коришћење вештачких ђубрива и средстава за заштиту биља
- Не постоји законска обавеза за власнике и кориснике пољопривредног земљишта да врше агро-хемијске анализе уз регулисање начина финансирања (држава, општина).

Идентификација проблема и извлачење приоритета

1. Неопходно је да се реализује основна хемијска анализа – као обавезна мера (како би се на бази тих анализа одредиле потребне количине ђубрива за ђубрење појединих биљних врста) – азотном методом одређивати азот, на основу тих анализа примењивати азотна ђубрива за прихрањивање.
2. Неопходно је едуковати пољопривредне произвођаче о начину примене и количини ђубрива (на основу утврђене основне анализе земљишта како би се спречило токсично дејство на биљке).
3. У даљој перспективи треба пратити штетне и опасне материје (праћење штетних и опасних материја треба пратити периодично и континуирано у акредитованим лабораторијама).
4. С обзиром да имамо могућности за извоз биолошки вредне хране на инострано тржиште, треба пратити у земљишту и остале загађиваче (остатке пестицида у земљишту и друге органске загађиваче у складу са Правилницима о производњи здраве хране).
5. С обзиром да на тржишту има велики број минералних ђубрива треба омогућити да се контролише садржај активних материја, као и начин њихове употребе.
6. Неопходно је да се на нивоу Скупштине општине размишља о потреби опремања лабораторије у Заводу за пољопривреду “Ибар”, као и да се едукује кадар за потребне анализе везане за квалитет земљишта, примену минералних ђубрива и пестицида, што би пољопривредним произвођачима омогућило њихову правилну примену.

На бази комплетних проучавања земљишта, на територији Општине Краљево, на терену и њихових параметара треба урадити појединачне педолошке карте, и то:

1. карту распрострањености најразличитијих типова и подтипова земљишта на територији Општине,
2. карту киселости и алкалности земљишта,
3. карту основних агрохемијских карактеристика,
4. карту опасних и штетних материја и
5. карту радиоактивности.

АКЦИОНИ ПЛАН – Земљиште у МЗ

ПРОБЛЕМ: Потреба за формирањем лабораторије за основне хемијске анализе земљишта и ђубрива у Заводу за пољопривреду “Ибар” Краљево			
Активности	Носилац активности	Опис и начин реализације	Критеријуми/ показатељи за успешност
1. Одредити основне елементе у земљишту – азот, фосфор, калијум	Завод за пољопривреду, индивидуални пољопривредни произвођачи	Узорковани материјал испитан у лабораторији Завода за пољопривреду	Услуга пружена великом броју пољопривредних произвођача
2. Одредити рН земљишта	Завод за пољ., индивидуални пољ. произвођачи	Узорковани материјал испитан у лабораторији Завода за пољ.	Услуга пружена великом броју пољопривредних произвођача
3. Одредити активне материје у минералним и органским ђубривима	Завод за пољопривреду, индивидуални пољопривредни произвођачи	Узорковани материјал испитан у лабораторији Завода за пољопривреду	Услуга пружена великом броју пољопривредних произвођача
4. Обавестити пољопривредне произвођаче преко средстава информисања о почетку пружања услуга Завода за пољопривреду о горе наведеним анализама	Завод за пољопривреду, Медији	Путем средстава информисања обавештавају се пољопривредни произвођачи о горе наведеним анализама и популарној цени услуга	Информисано пољопривредно становништво
ПРОБЛЕМ: Не пружа се адекватна стручна помоћ пољопривредним произвођачима у циљу повећања приноса и побољшања квалитета пољопривредних производа			
Активности	Носилац активности	Опис и начин реализације	Критеријуми/ показатељи за успешност
1. Интегрисање свих стручних служби на територији општине Краљево у циљу пружања адекватне стручне помоћи	Завод за пољопривреду, Пољопр. школа, Пољоп. апотеке, Зем. задруге, Одсек ЛЕАП-а	Обиласком терена Организовањем трибина Предавањем преко медија Штампањем билтена	Едуковано пољопр. становништво Повећан принос Побољшан квалитет пољопр. производа на територији општине Краљево

САОБРАЋАЈ НА ТЕРИТОРИЈИ ОПШТИНЕ КРАЉЕВО

Увод

Саобраћај, посебно локални за већину сеоских подручја представља услов и индикатор социјалног и економског развоја, односно организације мреже насеља и система сеоских центара. Неизграђеност локалне путне мреже је значајан фактор пасивизације села и спонтаног формирања нових насеља дуж регионалних и магистралних саобраћајница. Подручје општине Краљево испресецано је магистралним саобраћајницама.

Општина Краљево се може поделити на поједине територијалне целине које су са самим градом и међусобно повезане, пре свега, мрежом магистралних и регионалних, као и мрежом локалних и некатегорисаних путева.

Ти реони би били:

1. Краљево-Чачак (Лађевци),
2. Краљево-Чачак (Самаила),
3. Краљево-Каона,
4. Краљево-Ушће-Рашка,
5. Краљево-Гоч,
6. Краљево-Врњачка Бања,
7. Краљево-Крагујевац,
8. Краљево-Витановац-Чукојевац-Стубал.

Насеља из 1. реона повезана су са Краљевом магистралним правцем Београд-Краљево, тзв. "Ибарска магистрала" на који се прикључују сви локални и некатегорисани путеви са тог подручја. Ибарска магистрала је у фази детаљне реконструкције коју је неопходно довршити, а што се тиче локалних и некатегорисаних путева (пре свега ових првих) неопходно је редовно и квалитетно њихово одржавање.

Насеља из 2. реона повезана су са Краљевом, пре свега, регионалним путем Краљево-Чачак преко Самаила на који се укључују сви локални и некатегорисани путеви тог краја. Поменути регионални пут је у таквом стању да је неопходна његова комплетна реконструкција. У том смислу је неопходно да општински органи покрену иницијативу на републичком нивоу за таквом интервенцијом, а по могућности и да учествује са делом средстава да би се та реконструкција што пре извела.

Локални путеви овог краја су на појединим деоницама доста оштећени што захтева озбиљне интервенције ради њихових поправки као и редовно и квалитетно годишње одржавање.

3. Са регионалног пута Краљево-Самаила-Чачак који је горе описан, одваја се регионални пут Дракчићи-Каона, који је главна комуникација за насеља трећег региона. Овај пут има доста оштећења на појединим деоницама па је потребно извршити озбиљне поправки на тим деловима. Обзиром да се ради о регионалном путу, потребно је да општина Краљево подстакне републичке органе да се овакве интервенције и изведу.

Такође је потребно да у наредном периоду изврши асфалтирање неасфалтираног локалног пута Лазац-Буковица.

4. Насеља са овог подручја повезана су са Краљевом магистралним правцем Краљево – Рашка, регионалним путем Ушће – Ивањица, локалним путевима Богутовац – Толишница и Студеница – Рудно, као и мрежом некатегорисаних путева.

Магистрални правац Краљево – Рашка се тренутно детаљно реконструише што ће значајно повећати брзину и квалитет путовања, а смањити његово време.

Регионални пут Ушће – Ивањица је првих 15km у добром стању, али је остали део пута до ивањичке општине неасфалтиран, па је неопходно извршити асфалтирање и тог дела и тиме омогућити квалитетну комуникацију овог краја са ивањичком општином.

Такође је неопходно извршити асфалтирање локалног пута Студеница – Рудно чиме би се омогућио развој туризма и сточарства на овом подручју, погодним за те делатности.

На овом подручју је потребно извршити и асфалтирање дела регионалног пута који води од Ибарске магистрале до села Гокчаница.

Локални пут Богутовац – Толишница, иако је асфалтиран великим делом, на појединим деоницама је у тако лошем стању да је неопходна његова реконструкција, као и асфалтирање неасфалтираног дела пута до села Толишница.

5. Регионални правац Краљево – Гоч је од места Каменица до Гоча у тако лошем стању да је неопходна његова хитна и детаљна реконструкција. Како је Гоч главно краљевачко излетиште и туристички центар ове општине, неопходно је да се са општинског нивоа покрене хитна иницијатива за покретање ових радова.

Такође је неопходно извршити асфалтирање 5км локалног пута Каменица – Сокоља, до места где се завршава СКИ-стаза, како би се и на тај начин поспешило развој туризма на Гочу.

6. Насеља овог региона су са Краљево повезана магистралним правцем Краљево – Крушевац, који је у добром стању, али је неопходна поправка и одржавање локалних и некатегорисаних путева са овог подручја који имају пуно оштећења и ударних рупа. Такође је неопходна и реконструкција Кованлучке улице која је у веома лошем стању, а преко које комуникацију са градом остварује велики број становника.

7. Насеља са овог подручја повезана су са градом магистралним правцем Краљево-Крагујевац, који је у веома лошем стању, са доста клизишта и ударних рупа, тако да је неопходна његова реконструкција у наредном периоду.

Поред тога на овом подручју је неопходно извршити асфалтирање локалних путева за Закуту и Милаковац на којима је већ изграђена одговарајућа подлога.

Што се тиче осталих путева на овом подручју, неопходно је вршити њихову редовну поправку и одржавање, а у складу са могућностима и асфалтирање појединих праваца.

8. Насеља са овог подручја су повезана са градом регионалним путем Витановац-Чукојевац-Стубал, који се укључује на магистрални правац Краљево-Крагујевац, као и мрежом локалних путева за Гледић, Годачицу, Раваницу.

На локалним путевима, на овом подручју, постоје деонице које су озбиљно оштећене и које захтевају детаљне поправке, а цела мрежа захтева квалитетно и редовно одржавање.

На територији општине Краљево има око 300км локалних путева. Сви не задовољавају критеријуме да буду локални пут. Треба преиспитати мрежу локалних путева и део локалних путева пребацити у некатегорисане путеве.

Што се тиче самог градског подручја, као императив за наредни период поставља се изградња најмање једног моста преко Ибра, обилазнице око града, као и реконструкције главних градских саобраћајница.

Анализом Упитника евидентирано је да у 24 МЗ постоји систем расвете. Генерално је наведен проблем потребе проширења и увођења нових праваца система расвете, као што је евидентиран и проблем нисконапонске мреже трафоа. Само у 14 МЗ се редовно креше растиње поред пута.

АКЦИОНИ ПЛАН

ПРОБЛЕМ: Реконструкција регионалних путева на територији Општине Краљево			
Активности	Носилац активности	Опис и начин реализације	Критеријуми/ показатељи за успешност
1. Реконструкција регионалног пута Краљево-Самаила-Чачак	Републичка Дирекција за путеве; Скупштина Општине Краљево	На иницијативу Скупштине Општине Краљево Републичка Дирекција за путеве приступа реконструкцији	Реконструисан регионални пут Краљево-Самаила-Чачак
2. Реконструкција регионалног пута Краљево-Гоч	Републичка Дирекција за путеве; Скупштина Општине Краљево	На иницијативу Скупштине Општине Краљево Републичка Дирекција за путеве приступа реконструкцији	Реконструисан регионални пут Краљево-Гоч
3. Асфалтирање дела пута Ушће-Ивањица	Републичка Дирекција за путеве; Скупштина Општине Краљево	На иницијативу Скупштине Општине Краљево Републичка Дирекција за путеве приступа асфалтирању дела пута	Асфалтиран део пута Ушће-Ивањица
ПРОБЛЕМ: Потреба преиспитивања мреже локалних путева (на основу техничких могућности и важности)			
Активности	Носилац активности	Опис и начин реализације	Критеријуми/ показатељи за успешност
1. Преиспитивање садашње мреже локалних путева са дефинисањем нове мреже локалних путева	Скупштина Општине Краљево; МУП Краљево; Комисија за саобраћај и путеве	На предлог ЛЕАП-а дефинисати стручну Комисију за саобраћај и путеве која ће преиспитати садашњу мрежу локалних путева и дефинисати нову мрежу локалних и некатегорисаних путева	Дефинисана мрежа локалних путева која ће се квалитетно одржавати; Дефинисана мрежа некатегорисаних путева
2. Асфалтирање локалног пута Студеница-Рудно	Скупштина Општине Краљево; Дирекција за планирање и изградњу Краљево; ЈКП “Путеви”	На основу преиспитане мреже локалних путева приступити асфалтирању локалног пута Студеница-Рудно	Асфалтиран пут Студеница-Рудно

3. Асфалтирање првих 5 км локалног пута Каменица-Сокоља	Скупштина Општине Краљево; Дирекција за планирање и изградњу Краљево; ЈКП “Путеви”	На основу потребе развоја туризма и боље коришћења капацитета ски-стазе приступити асфалтирању овог дела пута	Асфалтирано првих 5 км пута Каменица-Сокоља
4. Реконструкција и асфалтирање локалног пута Богутовац-Толишница	Скупштина Општине Краљево; Дирекција за планирање и изградњу Краљево; ЈКП “Путеви”	На основу преиспитане мреже локалних путева приступити реконструкцији и асфалтирању локалног пута Богутовац-Толишница	Реконструисан и асфалтиран локални пут Богутовац-Толишница
5. Асфалтирање локалног пута Буковица-Лазац	Скупштина Општине Краљево; Дирекција за планирање и изградњу Краљево; ЈКП “Путеви”	На основу преиспитане мреже локалних путева приступити асфалтирању локалног пута Буковица-Лазац	Асфалтиран локални пут Буковица-Лазац
6. Асфалтирање локалног пута Драгосињци-Старо село- Вранеша	Скупштина Општине Краљево; Дирекција за планирање и изградњу Краљево; ЈКП “Путеви”	На основу преиспитане мреже локалних путева приступити асфалтирању локалног пута Драгосињци-Старо село-Вранеша	Асфалтиран локални пут Драгосињци-Старо село-Вранеша
7. Асфалтирање локалног пута Стражовица-Дрлупа-Годачица	Скупштина Општине Краљево; Дирекција за планирање и изградњу Краљево; ЈКП “Путеви”	На основу преиспитане мреже локалних путева приступити асфалтирању локалног пута Стражовица-Дрлупа-Годачица	Асфалтиран локални пут Стражовица-Дрлупа-Годачица

ПРОБЛЕМ: Непостојање општинских одлука и неусаглашеност постојећих са Законом о путевима

Активности	Носилац активности	Опис и начин реализације	Критеријуми/ показатељи за успешност
1. Израда општинске Одлуке о локалним путевима,	СО Краљево, Стручне службе за саобраћај, Одељење за урбанизам и стамбено-комуналне делатности	На предлог стручних служби Одељење за урбанизам израђује Предлог Одлука које усваја СО Краљево	Донешена општинска Одлука о локалним путевима
2. Усклађивање општинске Одлуке о некатегорисаним путевима са Законом о путевима	СО Краљево, Стручне службе за саобраћај, Одељење за урбанизам и стамбено-комуналне делатности	На предлог стручних служби Одељење за урбанизам израђује Предлог Одлука које усваја СО Краљево	Усаглашена Одлука о некатегорисаним путевима са Законом о путевима

ОСТАЛИ ВИТАЛНИ САДРЖАЈИ ЈАВНОГ СТАНДАРДА

Поред саобраћаја у већини села недостају и остали витални садржаји јавног стандарда, сем донекле садржаја основног школства и снабдевања, а са најкритичнијим стањем у области здравства и социјалног старања.

Један од важних предуслова за развој сеоских месних заједница представља **развој стручних пољопривредних и ветеринарских служби** које омогућавају да се на организован, ефикасан и рационалан начин преносе достигнућа науке и струке у пракси. Од 41 обрађене МЗ, само у 14 постоји ветеринарска станица, и само у 14 постоји здравствена станица.

У 15 МЗ постоји **пошта**, док је **ПТТ мрежа** одлично развијена на готово целој територији општине Краљево.

У 27 МЗ постоји **Дом културе** од којих се само 8 користи сврсисходно. Укупна површина свих домова културе на сеоском подручју је 17500m². Сви домови су у јако лошем стању и захтевају реконструкцију и привођење намени која је у складу са потребама локалног становништва.

Мрежа школа је углавном добро развијена. Од 41 обрађене МЗ, 34 имају школу. Проблем је што већина школа захтева реконструкцију (30 школа има пијаћу воду, а 27 има санитарни чвор). Највећи проблем је константно опадање броја ђака у постојећим школама.

Евидентиран је и недостатак **мреже предшколских установа** на сеоском подручју.

Велики проблем са којим се сусреће сеоско становништво је **проблем сеоских гробља**. На територији Општине Краљево егзистира око 200 гробља којима нико не газдује. Гробља су углавном неуређена (без ограда, капије, воде, стаза итд.). Пре 10-ак година Општинска управа Краљево је формирала комисију која је имала задатак да евидентира постојећа гробља и направи катастар сеоских гробља. Међутим, због недостатка финансијских средстава, комисија је престала са радом, претходно обрадивши око 50-ак гробља (20-30% од укупног броја на територији општине Краљево). Тада су евидентирани проблеми недостатка простора, могућности проширења, изградња нове локације и сл.

Обрадом упитника у Одсеку ЛЕАП-а од анкетираних 41 МЗ утврђено је да је 19 гробља уређено, а 22 захтевају уређење и проширење. За остале МЗ немамо податке.

Дирекцији за планирање и изградњу Краљева, за ову годину, поднет је захтев од стране 4 МЗ: Раваница, Горња Рибница, Чибуковац – за издвајање средстава за нова гробља и Дракчићи – за проширење. Том приликом је уочено непостојање планске документације, па су ове МЗ упућене на прибављање потребних урбанистичких докумената (план детаљне регулације) и пројектне документације.

Већина председника МЗ је исказала потребу за **услугама пројектантске стручне службе**, оформљене од стране Скупштине општине. Та пројектантска служба би израђивала пројекте за потребе изградње појединих инфраструктурних система на подручју сеоских МЗ, а по повољној цени или кредитирањем из Буџета Скупштине општине. Израда пројектне документације у данашњим условима је скупа за сеоско становништво, а без ње се не може конкурисати за финансијска средства. Тако, сваке године се јавља парадокс да се не потроше сва средства из Фонда Дирекције намењена Програмом за поједине сеоске МЗ, због тога што немају спремну пројектну документацију. Ове године није реализовано 25% средстава предвиђених Програмом Дирекције за ове намене.

Евидентирано је велико незадовољство сеоског становништва **системом противградне заштите**. Законом о елементарним непогодама прописан је начин рада локалне самоуправе за санирање и елиминисање истих. Поступајући у складу са тим Законом локална самоуправа је предузела све мере предвиђене овим Законом. Образована је Општинска комисија која врши процену штета код физичких и правних лица изазваних елементарним непогодама. У свим досадашњим случајевима комисија је излазила на лице места, утврђивала чињенично стање на основу којих је локална самоуправа, надлежна министарства и Влада одобравала средства за санирање штете по којој су оштећена лица делимично обештећена новчаним износима.

Комплетна противградна заштита је у надлежности Хидрометеоролошког завода. Он има своје испоставе за територију општине Краљево, то је центар Бешњаја код Крагујевца. Територију Општине Краљево покрива 25 противградних станица са потпуном опремљеношћу. Локална самоуправа је у складу са Законом о заштити биља послове процене и извештавања пренела на Завод за пољопривреду “Ибар” Краљево својом Скупштинском Одлуком. Предлог за адекватно решење овог проблема је **осигурање пољопривредних газдинстава**.

Председници МЗ су такође навели да је проблем на сеоском подручју и то што је веома мали број **базена за осоку** прописно решен. Тако се загађују подземне воде и околна земљишта. Овај проблем ће се регулисати доношењем Одлуке о комуналном уређењу на сеоском подручју, којом ће се између осталог регулисати:

- начин и услови држања стоке
- начин и услови одлагања стајског ђубрива
- дефинисање растојања јама за осоку и стајског ђубрива од бунара и стамбених објеката
- обавеза изградње истих

Од 41 обрађене МЗ, 17 се налази у **плавној зони**. Скупштина општине треба да донесе Одлуку о усвајању Елабората: 1. План за одбрану од поплава и 2. План за одбрану од ерозије, урађених од стране Института “Јарослав Черни”. Након тога, треба донети Одлуку да се уради оперативни план на бази ових елабората, и то План регулације и План плавне зоне. Такође треба да се дефинише ерозивно подручје (опредељује сечу шуме), попишу парцеле и направи план газдовања на антиерозиван начин.

Евидентирана је и потреба изградње **система за наводњавање**, и то у 15 МЗ локалног, а у 8 МЗ регионалног карактера.

Евидентиран је велики проблем око **нелегалне експлоатације шљунка** на подручјима МЗ, кроз чију територију протичу реке Ибар и Морава. Добијен је попис оних који врше експлоатацију шљунка, као и опреме коју користе, што је прослеђено републичкој водопривредној инспекцији у чијој је надлежности ова проблематика.

Организовање становништва на сеоском подручју

Становници сеоских МЗ су укључени у доношење одлука на нивоу своје МЗ путем зборована, савета МЗ, састанака и сл. Анализом Упитника је утврђено да само 20 МЗ сматра да су на прави начин укључени у доношење одлука везаних за своју МЗ, као и за функционисање на нивоу општине. МЗ су слабо међусобно повезане у организационом смислу, тако да се намеће потреба боље међусобне организованости МЗ-а, у циљу решавања њихове специфичне проблематике у оквиру институција локалне самоуправе. Анализом Упитника евидентирана је нота осећаја запостављености сеоског становништва у односу на градско.

АКЦИОНИ ПЛАН за виталне садржаје јавног стандарда

ПРОБЛЕМ: Неуређеност сеоских гробаља			
Активности	Носилац активности	Опис и начин реализације	Критеријуми/ показатељи за успешност
1. Формирање општинске Комисије ради израде Катастра сеоских гробаља	СО Краљево, Комисија за сеоска гробаља	Обиласком терена евидентирати постојећа гробаља, снимити стање и израдити Катастар	Урађен Катастар сеоских гробаља
2. Постојећу Одлуку о гробљима и сахрањивању ускладити са Законом	СО Краљево, Одељење за урбанизам, грађевинарство и стамбено-комуналне делатности	На предлог и на основу искуства са терена комуналне инспекције Одељење за урбанизам, грађевинарство и стамбено-комуналне делатности усклађује Одлуку о гробљима и сахрањивању	Постојећа Одлука о гробљима и сахрањивању усклађена са Законом
ПРОБЛЕМ: Формирање стручне службе за израду пројектне документације за инфраструктурне објекте на подручју сеоских месних заједница			
Активности	Носилац активности	Опис и начин реализације	Критеријуми/ показатељи за успешност
2. Формирање пројектантске службе од стране Скупштине Општине Краљево ради пружања услуга сеоским МЗ	СО Краљево Стручна пројектантска служба Дирекција Савет МЗ	Израда пројектне документације за потребе приоритетних инфраструктурних система на подручју сеоских МЗ уз могућност кредитирања израде пројеката	Спремна пројектна документација у складу са приоритетима сваке МЗ

ПРОБЛЕМ: Потреба израде Одлуке о комуналном уређењу на сеоском подручју			
Активности	Носилац активности	Опис и начин реализације	Критеријуми/ показатељи за успешност
1. Израда Одлуке о комуналном уређењу на сеоском подручју, у смислу: - комуналног отпада - начина и услова држања стоке - начина и услова држања стајског ђубрива - дефинисање растојања септичких јама, пољских ВЦ-а, јама за осоку од бунара и стамб. објеката - одржавања сеоских водовода - одржавања путних канала за одвод атмосферских вода (и кроз приватне поседе) - одржавања улица и путева	Скупштина Општине Краљево; Одељење за урбанизам, грађевинарство, стамбене и комуналне делатности; Комунална инспекција	Одељење за инспекцијске послове, на основу искуства у раду подноси предлог Одељењу за стамбено-комуналне делатности које ирађује Предлог Одлуке и ставља на дневни ред Скупштине Општине ради усвајања	Донета Одлука о комуналном уређењу на сеоском подручју
ПРОБЛЕМ: Потреба израде Плана регулације и Плана плавне зоне, као и дефинисање ерозивног подручја, на основу урађеног Елабората: 1. Плана за одбрану од поплаве и 2. Плана за одбрану од ерозије			
Активности	Носилац активности	Опис и начин реализације	Критеријуми/ показатељи за успешност
1. Доношење Одлуке о усвајању Елабората: 1. Плана за одбрану од поплаве и 2. Плана за одбрану од ерозије, урађених од Института “Јарослав Черни”	СО Краљево	На основу готових Елабората донети Одлуку о усвајању истих ради израде оперативног плана	Усвојени Елаборати
2. Доношење Одлуке о изради Плана регулације и Плана плавне зоне и дефинисању ерозивног подручја	СО Краљево, Институт “Јарослав Черни”	Израдом оперативног плана на бази Елабората, поверити посао Институту “Јарослав Черни” око израде Плана регулације и Плана плавне зоне и око дефинисања ерозивних подручја	Урађени планови, Могућност кредитирања из Фонда Министарства за водопривреду, газдовање земљиштем на антиерозиван начин

ПРОБЛЕМ: Потреба бољег организовања сеоских месних заједница међусобно и усмереног ка Скупштини Општине			
Активности	Носилац активности	Опис и начин реализације	Критеријуми/ показатељи за успешност
1. Изнаћи модус боље међусобне организованости сеоских МЗ усмереног ка учествовању у доношењу одлука преко својих представника у СО Краљево	СО Краљево, Савети МЗ	Заједничким договором свих представника сеоских МЗ дефинисати облик адекватног учешћа у функционисању СО Краљево	Све МЗ на прави начин укључене у функционисање локалне самоуправе

ПРИВРЕДНИ РАЗВОЈ ОПШТИНЕ КРАЉЕВО БАЗИРАН НА ПОТЕНЦИЈАЛИМА РУРАЛНОГ ПОДРУЧЈА

Подручје општине Краљево обилује природним и културно - историјским вредностима значајних као потенцијал за развој сеоског и бањског туризма, са могућношћу интегрисања пољопривреде са туризмом.

Општина Краљево поседује ресурсе неопходне за развој свих видова континенталног туризма. Најважнији ресурси на овом подручју су:

1. Природни:

- Термални и термоминерални извори
- Реке Ибар и Морава
- Планине Гоч и Столови

2. Антропогени:

- Споменици културе
- Град као посебна целина
- **Село**
- Манифестације културе

На основу постојећих ресурса могући правци развоја туризма општине Краљево су:

- бањски туризам (Матарушка, Богутовачка и Сирчанска бања које за сад немају дефинисан статус бање)
- планински туризам (потенцијали: планина Гоч, Столови, Рудно и Трговиште)
- **сеоски туризам**

У бањском туризму треба извршити промену садржаја боравка (бања као место за одмор и здравих људи; осавременити здравствено-лечилишне функције).

Планински туризам треба осмислити кроз спортско-рекреативне, научно-наставне и излетничке садржаје.

Сеоски туризам је неопходно дефинисати кроз концепт развоја у смислу коришћења постојећих домаћинстава као носиоца развоја или се одредити за стварање нових комплекса типичне архитектуре и садржаја. На ово питање треба да одговори будућа израда Стратешког плана развоја туризма на територији општине Краљево.

Територија општине Краљево обилује великим бројем културно-историјских споменика који својом лепотом и значајем привлаче туристе из свих крајева наше земље.

Овакав природни потенцијал треба искористити у смислу интезивног развоја туризма и свих пропратних привредних, нарочито пољопривредних и услужних делатности које би пратиле развој туризма. Тиме би се запослио одређени број сеоског становништва и амортизовала садашња велика незапосленост.

У оквиру МЗ Лопатница основан је Еколошки центар Лопатница. Ова Невладина организација (НВО) поседује смештајне капацитете сеоског туризма и урадила је Пилот пројекат са акционим планом за развој села прилагођен потребама туризма, који је пример добре праксе за развој сеоског туризма за све МЗ која поседују природне потенцијале. Овај Пилот пројекат се налази на крају овог документа као Прилог бр.1

Што се тиче развоја планинског туризма, у Прилогу бр.2 овог документа се налази и Предлог пројекта Планинарског друштва “Гвоздац”, такође као пример добре праксе.

Развој савременог села треба да буде базиран на полуфиналној привреди коју чини прерађивачка индустрија, производно занатство, развој трговине, услуга, јавних служби, саобраћаја и веза.

Интезивни процеси индустријализације и урбанизације 80-тих година, као и примена агротехничких и агрохемијских мера, условили су смањење пољопривредне популације на сеоском подручју. Међутим, без обзира на смањење пољопривредне популације, пољопривредна производња је и даље доминантна привредна грана на подручју сеоских МЗ, са великим потенцијалним могућностима.

Садашњу пољопривредну производњу одликује пуно неискоришћених погодности које ова привредна грана пружа. Треба развити активности на индустријализацији пољопривреде у аграрним реонима, на стварању предуслова за производњу високо квалитетне здравствено безбедне хране у очуваним срединама. Треба максимално користити локалне изворе воде доброг квалитета и чисте обновљиве енергије, интегрисати пољопривреду са туризмом, занатством, домаћом радиношћу и др.

АКЦИОНИ ПЛАН

ПРОБЛЕМ: Потреба формирања фондова за финансирање младих пољопривредника			
Активности	Носилац активности	Опис и начин реализације	Критеријуми/ показатељи за успешност
1. Формирање Гаранцијског фонда за финансирање младих пољопривредника	СО Краљево Банке	Формирати Фонд за суфинансирање и кредитирање развојних програма на сеоском подручју	Оживљавање и развој села

КОНЦЕПЦИЈА РАЗВОЈА СЕЛА

Прва претпоставка за оживљавање села и његову квалитативну трансформацију је спровођење координираних активности које обухватају:

1. институционалну и организациону подршку
2. ефикасно физичко и комуникационо повезивање сеоских насеља у мрежу насеља
3. повезивање сеоског становништва и организација са локалним службама и тржишним субјектима посебно на плану услова привређивања, размене, задовољавања потреба и подизања нивоа квалитета живљења на селу.

Концепција развоја села и унапређења квалитета живљења у сеоским подручјима полази од начина вишефункционалног интегралног развоја сеоског подручја.

Ова концепција претпоставља успостављање одговарајућег степена координације и комбинованог развоја пољопривреде и других привредних, услужних и посредничких делатности, од малих индустријских погона, занатства, трговине, сервисних и финансијских услуга до туризма и домаће радиности као и активирање и оптимално коришћење производног потенцијала пољопривреде и других привредних и услужних делатности ради потпунијег запошљавања на селу и делом за амортизовање градске незапослености.

Операционализација овакве концепције развоја села обухвата пет нивоа:

1. Интегрисање села у социјални, привредни, и културни развој.
2. Диференцирање социоекономског и просторног развоја сеоских подручја према регионалним и локалним посебностима.
3. Повезивање села у систем насеља и комуникација са центрима вишег реда.
4. Интегрисани развој и уређење села и атара.
5. Активирање локалних развојних потенцијала сеоског подручја заснованих на домаћинству као основној производној и социо културној категорији на селу.

1. Приоритет у развоју сеоских подручја има стварање таквих услова развоја који ће активирати потенцијале села и мотивисати становништво на повећање квалитета живљења у сеоском подручју. То подразумева стварање **сеоске тржишне привреде** у којој водећу улогу имају домаћинства способна да обезбеде акумулацију за репродукцију и повећање производних активности као и за унапређење живота на селу.

Улога локалне заједнице у развоју села мора да буде подстичућа и селективна, а нарочито у :

- мењању вредносне перцепције села и сељаштва ради отклањања досадашње социјалне деградираности сељаштва и пољопривреде као занимања.
- изградња путева и остале насељске инфраструктуре, ради задовољавања основних производних и животних потреба сеоског становништва.
- подизању нивоа услуга јавних служби и сервиса и њихове доступности за становништво у сеоским подручјима.
- стручној помоћи становништву, задругама и осталим актерима у пољопривреди
- у уважавању специфичности аграрног сектора села, у фискалној, кредитној и инвестиционој политици, као и у политици цена основних пољопривредних производа.

2. Сеоска подручја одликују се високим степеном издиференцираности у погледу социјалног развоја, демографских карактеристика, културолошких особености, односа према традицији, модернизацији и сл. Стога поједина подручја имају специфичне развојне проблеме и њих треба решавати у оквиру регионално специфичних развојних програма, планова и пројеката.

3. Услов за боље повезивање села са урбаним подручјима у целини, а нарочито са градом јесте боља саобраћајна и комуникациона повезаност, као и боље функционисање јавних служби, привредних и посредничких актера према сеоском становништву.

4. Развој и уређење села треба третирати интегрално са организацијом и уређењем сеоског атара као простора непосредних развојних услова ресурса сеоског насеља. Ово је посебно важно због очекиваних промена у привредној структури села и развоја непољопривредних активности које не би смеле да угрозе пољопривредни потенцијал села. Због тога је неопходно:

- дати приоритет консолидацији и укрупњавању радно способних породичних газдинстава, која су трајно оријентисана на бављење пољопривредном производњом.
- усклађивати структуру производње са тржишним захтевима, природним условима, радним потенцијалом села, расположивом механизацијом и др.
- заштитити пољопривредно земљиште од негативних утицаја других привредних и непривредних активности које ће се развијати на селу
- подизати полифункционалност села и насељски стандард (културни, комунални, рекреативни, социјални и сл.)

5. Пољопривредно домаћинство (газдинство) ће задржати своју базичну функцију у економској и социјалној репродукцији села. У наредном периоду на формирање тржишне понуде пољопривредних прехранбених и других производа доминантан утицај ће имати следеће групе-типови пољопривредних газдинстава:

- ситна газдинства која су усмерена на интензивну производњу поврћа, воћа, грозђа, специјалних култура, мале сточарске фарме, пчеларство и др.
- средња газдинства (5-10ha) имају услове за економски просперитет, уколико напусте досадашњу сваштарску производњу и постигну битан напредак у модернизацији газдинстава
- под предпоставком настављања социо-економске диференцијације и поларизације на селу био би повећан број крупних газдинстава (преко 10 ha обрадиве површине). Ова газдинства би требало постепено да прерасту у основног носиоца модерне тржишне производње на селу.

Групација домаћинстава са мешовитим приходом представљаће и даље доминантну категорију у социо-економској структури села, при чему треба подстицати већу оријентацију чланова ових домаћинстава на запошљавање ван пољопривреде, али на сеоском подручју, да би се смањио притисак на градове на једној страни као и због повећања разноврсности структуре активности у селима на другој страни.

Увођење тржишних принципа у привређивању допринеће јачању процеса социјалне и економске диференцијације сеоских домаћинстава. У том контексту неопходно је јачати социјалну политику на селу, при чему исти третман мора да имају сиромашне друштвене групе у сеоским и градским насељима, да би неутралисале овај разлог миграција село-град.

За оживљавање села и убрзан развој сеоских подручја неопходно је формирање фондова за суфинансирање (иницијално финансирање) кредитирање сеоских заједница, за инвестиције од нарочитог значаја, за бржи и квалитетнији развој села и подизање мотивације његових житеља, за инвестирање у газдинство и заједнички стандард као дугорочну претпоставку живота домаћинстава и наследника у сеоском насељу.

У том смислу треба посебно стимулисати:

1. Производна и саобраћајна инфраструктура

- изградња система за наводњавање(одводњавање)
- организовање система за техничко уређење земљишта
- изградња локалних саобраћајница
- успостављање квалитетног (ажурног) добро организованог међу насељског јавног саобраћаја
- инвестиције у телекомуникације и информатичке системе и везе.

Техничка инфраструктура сеоских насеља планира се на основу регионално утврђених –дефинисаних стандарда и програма.

2. Услуге

- формирање сабирно-дистрибутивних центара
- отварање сервиса за поправку пољопривредне механизације и набавку резервних делова
- организовање агроветеринарских установа(ветеринарске службе, стручне саветодавне пољопривредне службе)
- едукација и курсеви за производњу здравствено безбедне хране
- стимулисање приватне иницијативе у сектору јавних служби, посебно услуга као што су ветеринарске станице, пољопривредне апотеке.

Уз наведене услуге, неопходно је организовање стручних служби и техничке помоћи сеоским газдинствима за унапређење пољопривредне производње, сточарства, употребе хемијских, биолошких и других средстава, прераде хране и др. У томе, посебно треба подстицати обнављање неких старих(напуштених) производњи(лан, конопља), производњу аутохтоних врста воћа (јабука, трешња, шљива) које не захтевају интензивну употребу хемијских средстава, прераду млека, програме припреме и сушења воћа, сакупљање шумских плодова, лековитог и ароматичног биља, обнову етно заната.

3. Сеоске задруге

Подстицање организовања сеоских задруга као традиционалног облика привредног самоорганизовања сељака, било као моно или полифункционалне асоцијације (земљорадничке, штедно-кредитне, набавно-продајне). За сад постоји организован откуп пољопривредних производа и стоке само у Месној заједници Стубал.

4. Здравствена и социјална заштита

- прилагођавање рада здравствених служби специфичним условима и захтевима сеоских подручја
- формирање основних установа и служби за збрињавање деце, старих и немоћних лица

5. образовање

- подршка развоју модела школе са ефектима тзв. интегралног образовања, прилагођеног развојним интересима и циљевима квалитетног преображаја сеоског, привредног и културног простора, ради стицања знања и вештина неопходним младим људима који остају на овом подручју и чине основу његове укупне ревитализације и обнове
- специјализовани програми образовања за омладину која ће наставити са професионалним радом у пољопривреди, као и програми преквалификације и доквалификације пољопривредног становништва за друге алтернативне активности на селу, нарочито женске радне снаге
- програми стипендирања за специјализована занимања и знања неопходна за рад на сеоском подручју

6. Култура спорт и рекреација

- подстицање посебних програма у области културе, спорта и рекреације са тежиштем на подршци локалним културним друштвима и групама
- развијање културних установа на селу са циљем да се сачувају и развијају духовне и материјалне вредности села: етно-паркови и куће, завичајни музеји, библиотеке, летописи села, школе и др.

ПРИЛОГ бр. 1

**Еколошки центар Лопатница
удружење грађана**

Циљеви удруживања у центар су:

- залагање за заштиту и очување природе, традиционалних вредности, здравља људи и природних ресурса (кроз превенцију, смањење и контролу свих облика загађивања воде земље и ваздуха),
- афирмација здравих стилова живљења (кроз планинарење, туристички смештај у домаћој радиности, здрав начин исхране),
- унапређење, разумевање, међусобно познавање и сарадња свих људи добре воље.
- борба против сваког облика насиља као и подстицања,
- очување вере и Православља,
- унапређење културног нивоа и афирмација уметничког стварања (кроз сликарство, издавање књига, брошура, новина и очување народног стваралаштва),
- залагање за заштиту деце и омладине кроз поспешивање спорта и рекреације,

Процена садашњег стања на нивоу села:

- село броји 120, углавном старачких домаћинстава, слабо организованих, без предузетничких иницијатива или било каквих идеја за очување и унапређење села,
- тотално неискоришћено богатство природних ресурса,
- пут врло оштећен са доста ударних рупа без било каквих обележја, дом културе и школа оронули, слаба снабдевеност. Слаба нисконапонска мрежа и без уличне расвете.

Старе вредности нове могућности

Село Лопатница се налази 25km јужно од Краљева (које је своје име задржало још од XII века) када је било познато као манастирска бања, и као такво успело је да задржи веома здраву сеоску средину, са изобиљем природног богатства.

Село је насељено испод шумовитих обронака планине Троглав и просеже се дуж бистре реке Лопатнице. На простору од 1km налази се 7 извора термо -минералне воде температуре од 24°C до 26°C

Предивни предели за шетњу, изобиље лековитих трава, чист ваздух и здрава изворска пијаћа вода чине утолико веће задовољство проведено у Лопатници.

Приоритети и могућности за решавање постојећих проблема села су изложени у акционом плану.

АКЦИОНИ ПЛАН

ПРОБЛЕМ: Потреба реконструкције и асфалтирања локалног пута БогUTOвац – Толишница			
Активности	Носилац активности	Опис и начин реализације	Критеријуми/ показатељи за успешност
1. На основу преиспитане мреже локалних путева приступити реконструкцији и асфалтирању локалног пута БогUTOвац – Толишница	Скупштина Општине Краљево; Дирекција; ЈКП “Путеви”	На основу преиспитане мреже локалних путева приступити реконструкцији и асфалтирању локалног пута БогUTOвац-Толишница	Реконструисан и асфалтиран локални пут БогUTOвац – Толишница; Боља и бржа комуникација и већи број долазака туриста
ПРОБЛЕМ: Недостатак уличне расвете и потреба појачања нисконапонске мреже			
Активности	Носилац активности	Опис и начин реализације	Критеријуми/ показатељи за успешност
1. Израда пројекта Електродистрибуције о радовима на горе наведеним проблемима	Електродистрибуција; Дирекција; МЗ Лопатница; Еколошки Центар Лопатница (ЕЦЛ)	На основу исказаних потреба МЗ Лопатница урадити пројекат за горе наведене радове од стране Електродистрибуције и Дирекције	Појачана високонапонска мрежа и спроведена улична расвета
ПРОБЛЕМ: Потреба бољег организовања и едукације становника МЗ Лопатница о потреби развијања сеоског туризма на овом подручју			
Активности	Носилац активности	Опис и начин реализације	Критеријуми/ показатељи за успешност
1. На збору становника МЗ спровести низ активности везаних за повећање туристичких капацитета у домаћинствима на територији МЗ Лопатница	ЕЦЛ; Становници МЗ Лопатница	На иницијативу ЕЦЛ-а анимирати локално становништво у правцу развоја сеоског туризма и осталих пропратних садржаја	Становништво укључено у правцу развоја сеоског туризма и осталих пропратних садржаја

ПРОБЛЕМ: Пореба реконструкције постојеће школе у смислу проширења за пружање услуга “школе у природи”			
Активности	Носилац активности	Опис и начин реализације	Критеријуми/ показатељи за успешност
1. Урадити Пројекат реконструкције школе са проширењем за садржаје “школе у природи”	Министарство за просвету МЗ Лопатница; ЕЦЛ; Дирекција; Донатор	На основу дефинисаних потреба “школе у природи” израдити Пројекат и наћи финансијера за реализацију истог	Школа прилагођена потребама “школе у природи”
ПРОБЛЕМ: Потреба изградње летње позорнице			
Активности	Носилац активности	Опис и начин реализације	Критеријуми/ показатељи за успешност
1. Урадити Пројекат летње позорнице у складу са наменом	ЕЦЛ; МЗ Лопатница; Донатор	На основу Предлога пројекта затражити средства од донатора за изградњу летње позорнице	Изграђена летња позорница за извођење програма у смислу очувања културне баштине
ПРОБЛЕМ: Потреба изградње мини спортско рекреативног центра			
Активности	Носилац активности	Опис и начин реализације	Критеријуми/ показатељи за успешност
1. Урадити Пројекат мини спортско рекреативног центра	ЕЦЛ; МЗ Лопатница; Донатор	На основу Предлога пројекта затражити средства од донатора за изградњу мини спортско рекреативног центра	Изграђен мини спортско рекреативни центар за потребе туриста, ђака “школе у природи” и сеоског становништва
ПРОБЛЕМ: Потреба обележавања значајних вирова за потребе пецања и купања			
Активности	Носилац активности	Опис и начин реализације	Критеријуми/ показатељи за успешност
1. Постављање табли поред значајних вирова са знаком да ли су за пецање, купање или оба	ЕЦЛ; МЗ Лопатница; Донатор	На основу Предлога пројекта затражити средства од донатора за постављање табли	Видно обележени значајни вирови

ПРОБЛЕМ: Потреба изградње ЕКО-пијаце			
Активности	Носилац активности	Опис и начин реализације	Критеријуми/показатељи за успешност
1. На збору становника МЗ Лопатница и Толишница покренути иницијативу за изградњу ЕКО-пијаце	ЕЦЛ; МЗ Лопатница и Толишница	Определити локацију за ову намену, осмислити дрвене тезге и изложити производе квалитетно паковане а који су заштитни знак овог подручја	Добар промет пољопривредних производа на ЕКО-пијаца; Покренута пољопривредна производња на овом подручју
ПРОБЛЕМ: Потреба изградње информационог киоска			
Активности	Носилац активности	Опис и начин реализације	Критеријуми/показатељи за успешност
1. Постављање информационог киоска, направљеног од дрвене грађе, за дистрибуцију информационог материјала о туристичкој понуди, природним лепотама и вредностима овог подручја	ЕЦЛ; МЗ Лопатница; Донатор	Определити локацију за постављање информационог киоска, за дистрибуцију информационог материјала о туристичкој понуди, природним лепотама и вредностима овог подручја	Добро информисани туристи

Дир. Е.Ц.Лопатница
Петровић Биљана

ПРИЛОГ бр.2**Municipal Support Program**

Програм подршке општинама

Трг Јована Сарића 1

36000 Краљево

Захтев за пројекат “Small Action Credit Line” MSP Краљево

УРЕЂЕЊЕ “СТАЗА ЗДРАВЉА”**у региону краљевачких планина Столови, Гоч, Студене планине и Жељин****Одговорна организација:**

ПЛАНИНАРСКО-СМУЧАРСКО ДРУШТВО “ГВОЗДАЦ” – КРАЉЕВО

Адреса: Вељка Влаховића 31/10

Телефон: 036/21 032; 063 7411572

Е-маил: мвукосављевић@трон-интер.нет

Контакт особа: Милутин Вукосављевић

Датум: 05.08.2004.

Очекивани резултати

Овим Пројектом ћемо постићи видљиво побољшање у простору, изградњом “стазе здравља” са пропратним садржајима у виду изградње настрешнице за одмор корисника (излетника, планинара, биолога, еколога, оријентираца и других љубитеља природе), каптажом извора којима ће се спречити ерозивно зарушавање изворишта и очување режима вода, чишћењем, крчењем и одржавањем у функцији стазе и планинарских путева са постављеним путоказима и др. омогућиће се породични и групни излети у природу без водича.

На тим стазама су већ започете активности на садњи калем-воћака, за освежење корисника овог простора, што је волонтерско учешће Планинарског друштва “Гвоздац”. Бактериолошком и хемијском анализом воде маркираће се изворишта здраве и питке воде, што ће бити посебно значајно за кориснике ових простора.

Изградњом календара лековитог биља, детаљним описом биомедицинског значаја овог подручја објасниће се благотворно деловање коришћења ових природних ресурса.

Утицај маритимних климатских фактора допире до лакта код Богутовца. Волонтерско учешће Планинарског друштва “Гвоздац” је и у изради брошура и водича кроз планину са описом знаменитих историјских дешавања на овом подручју настанком топонима.

Учешће Планинарског друштва “Гвоздац” ће се огледати и у постављању табли на знаменитим врховима планина Столови, Гоч, Студене планине и Жељина, где ће на тригонометријским тачкама бити израђене скице подручја са описом видокруга и удаљености појединих врхова који се виде одатле.

Очекујемо да ће се реализацијом овог Пројекта привући велики број становништва (свих старосних структура) да интензивно користе овај простор и благодети које ће он пружати свима.

Опис пројекта

Пројекат би се одвијао у више фаза:

- 1) Маркација стаза
- 2) Уређење и каптација стаза
- 3) Засађивање калемљених воћки на шумским пропланцима
- 4) Постављање клупа и столова на одмориштима
- 5) Постављање корпи (киштри) за одлагање отпада

- 6) Израда брошура (туристичких водича кроз наше планине)
- 7) Организовање бербе лековитог биља

Корисници пројекта/циљна група

Корисници пројекта су излетници, планинари, биолози, еколози, оријентирци и други љубитељи природе, а нарочито омладина са циљем да се окрену правим вредностима - животу у природи.

Главне активности

Програм и метод

1) Маркација стаза

- стаза од Драгосињаца до Добре воде на Гочу, са улазно излазним стазама од Брекиње, Камиджорских ливада, Каменице, Грачачке цркве и Прерова. Укупна дужина главне стазе око 12km или 5 сати хода.
- стаза од Каменице до врха Столова, Усовице (1375m надм. висине). Укупна дужина стазе 12km или 4 сата хода.
- стаза од манастира Жиче преко Оштре главице и Чикера до Усовице. Укупна дужина стазе око 12km или 4 сата хода.
- стаза од Матарушке Бање до Усовице. Укупна дужина стазе 11km или 4 сата хода.
- стаза од Планинарског дома “Зорица Гиздавић” у Брезни до врха Студене планине, Кавгалије (1355m н.в.)
- стаза од Планинарског дома у Брезни до врха Жељина (1785m н.в.). Укупна дужина стазе око 27km или 6 сати хода.
- стаза од Добре воде до Планинарског дома у Брезни. Укупна дужина стазе око 9km или 3 сата хода.
- стаза од Планинарског дома у Брезни до гробља српског збега на Кошаришту. Укупна дужина стазе око 7km или 2 сата хода.
- стаза од Каменице преко Белог камена до Брезне. Укупна дужина стазе око 8km или 2 сата хода.

2) Уређење и каптација изворишта и анализа воде

- Хајдучки извор испод места Локва на Гочу поред стазе 1;
- извор Киштра на месту Бучје испод врха Усовице на Столовима;
- извор на југозападној страни Чемерна испод Берберовог поља;
- извор на Великој ливади испод Равне планине;

3) Засађивање калемљених воћки на шумским пропланцима

На свим наведеним стазама на погодним местима (пропанци), до висине 800m извршиће се засађивање оних сорти воћних калемова који успевају на тим висинама. Извршиће се калемљење на постојећим воћним подлогама. Укупно је у плану за 2004. годину засађивање 1000 комада воћки на стазама у дужини од 100 km.

4) Постављање клупа, столова и надстрешница на одмориштима

На сваки сат хода на наведеним стазама поставиће се клупе и столови од облица или сл. (нпр. од камена). планира се 30 овако уређених одморишта. На укупно 5 места (према могућностима и више) изградиће се надстрешнице ради заклона од кише, снега, сунца и сл.

- 5) Постављање корпи (киштри) за одлагање отпада
Обавезно на половини сваке описане стазе и код сваког одморишта поставити корпе за отпатке. Посебно истим покрити Столове због масовне акције “Нарцису у походе”.
- 6) Израда брошура (туристичких водича кроз наше планине)
Извршиће се штампање брошура са описом свих стаза, планинарских врхова, историјских места и догађаја везаних за та места и са описом планина и места која су у видокругу са појединих врхова.
- 7) Организовање бербе лековитог биља
Сачиниће се карта бербе лековитог биља са ознаком појединих локација и календаром бербе. Сакупљање биљака биће организовано у сарадњи и уз помоћ наставника биологије и еколога, ради стручног приступа и очувања биљних састојина у нашој околини.

Трајање пројекта

Шест месеци.

Планинарско друштво “Гвоздац” ће се старати о одрживости пројекта. Волонтерски ће старати о одржавању стаза, воћки, корпи, клупа и столова, као и изградњи нових у будућности.

Захтевана сума и могуће учешће подносиоца пројекта

За реализацију овог пројекта потребно је обезбедити новчана средства у висини од **948.605,00** динара, а учешће локалне заједнице је преко донације ЈП “Србијашуме – Столови” из Краљева у грађевинском материјалу (дрво, облице, даске, камен, цемент, песак), алат, превоз материјала и радне снаге .

Буџет пројекта

Јединица	Трошкови по јединици (у дин.)	Количина	Тотал
Маркација стаза	39200	9	352.800,00
Уређење и каптација изворишта	45140	4	180.560,00
Анализа воде	3010	4	12.040,00
Засађивање калемљених воћки на шумским пропланцима	волонтерски		волонтерски
Постављање клупа, столова и надстрешница на одмориштима	66641	5	333.205,00
Постављање корпи (киштри) за одлагање отпада	волонтерски		волонтерски
Израда брошура (туристичких водича кроз наше планине)	10	7.000	70.000,00
Организовање бербе лековитог биља	волонтерски		волонтерски
УКУПНО			948.605,00

П.С. Овај Предлог пројекта се налази у седишту донатора SDC-а, у Берну, на усвајању.

ЗАКЉУЧАК

Ово је документ ЛЕАП-а сеоских Месних заједница за територију Општине Краљево. Проблематика која је разматрана у овом документу систематизована је збирно за све сеоске Месне заједнице (које су попуниле Упитник).

Због кратког временског рока за израду документа ЛЕАП-а (за градско и сеоско подручје), наметнутог од стране донатора, нису урађени ЕАП-и (Еколошки акциони планови) за сваку сеоску Месну заједницу понаособ.

ЕАП-има би се рангирани проблеми и дефинисали приоритети и осмислили акциони планови за сваку сеоску МЗ у складу са специфичностима. Тај посао ће Одсек ЛЕАП-а урадити у наредном периоду уз даље активно учешће самих МЗ.

На бази тако извучених приоритета би се праведно конкурисало за средства Фонда Дирекције (намењеног за сеоске МЗ), код страних донатора и за Наменска средства за заштиту животне средине у оквиру Буџета.

У наредном периоду следи реализација зацртаних акција по принципу “корак по корак” и периодично праћење и извештавање о реализацији ЛЕАП-а уз даље активно учешће Председника и представника МЗ-а, као партнера Одсека ЛЕАП-а (стручној служби локалне самоуправе), ка достизању зацртаних циљева у Визији.

**Главни координатор
за израду ЛЕАП-а
Љиљана Јемуовић**

ЛИТЕРАТУРА

1. Милош Батало и остали аутори; Јавни сеоски водоводи, Краљево, 2003.
2. N.Ше и остали аутори; Приручник за израду локалних еколошких акционих планова, Београд, 2004.
3. Издавачко предузеће Ecolibri Београд, Завод за уџбенике и наставна средства, Српско Сарајево; Енциклопедија - Животна средина и одрживи развој, Београд, 2003.
4. ЦЕП Београд, Дирекција за планирање и изградњу Краљева; Генерални урбанистички план Краљева - фаза Г- нацрт плана
5. Југинус Београд, Завод за урбанистичко и просторно планирање Краљево; Нацрт просторног плана општине Краљево, Београд, 1980.
6. Дугалић Г.; Карактеристике Краљевачког псеудоглеја и изналажење могућности за повећање његове продуктивне способности Београд 1997.
7. М. Илић; Регионални план управљања комуналним отпадом, Београд, 2004.
8. Република Србија, Просторни план Републике Србије, Београд, 1996.
9. Упитници сеоских МЗ